

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
Επισκόπηση Νομολογίας (Αύγουστος – Οκτώβριος 2024)

Επιμ.: Έρρικα Κ. Λόραμ

Άρθρο 3 – Απαγόρευση βασανιστηρίων

Υπόθεση Μ.Α. κατά Ελλάδα (Προσφυγή Νο 15192/20 και 3 άλλες), απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2024

κέντρα υποδοχής σε Σάμο και Χίο – απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης

Η παρούσα υπόθεση αφορά τις συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης (ΚΥΤ) των προσφευγόντων, οι οποίοι έφτασαν στα ελληνικά νησιά το 2019 και αιτήθηκαν διεθνή προστασία. Οι προσφεύγοντες κατήγγειλαν ότι οι ελληνικές αρχές απέτυχαν να τους εξασφαλίσουν επαρκείς συνθήκες διαβίωσης και βοήθεια στα ΚΥΤ. Η εναγόμενη Κυβέρνηση τόνισε στις παρατηρήσεις της ότι, τον επίδικο χρόνο, η Ελλάδα αντιμετώπιζε μια διεθνή μεταναστευτική κρίση, η οποία έθετε σε δοκιμασία την ικανότητα των αρχών να διαχειριστούν τον εξαιρετικά μεγάλο αριθμό εισερχόμενων μεταναστών. Κατά την άποψη της εναγόμενης Κυβέρνησης, οι προσφεύγοντες είχαν ταυτοποιηθεί εγκαίρως, είχαν υπαχθεί στη διαδικασία ασύλου και τους είχαν παρασχεθεί συνθήκες διαβίωσης στον μέγιστο βαθμό των δυνατοτήτων των αρχών και εντός εύλογου χρόνου, ο οποίος είχε προκαθοριστεί από τις υλικές συνθήκες στα ΚΥΤ.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι, σύμφωνα με τις στατιστικές αναφορές του Ελληνικού Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, η χωρητικότητα του ΚΥΤ της ΒΙΑΛ ήταν 1.014 άτομα, ενώ, κατά την επίδικη περίοδο, φιλοξενούνταν 4.452 με 5.300 άτομα. Ο προσφεύγων Μ.Α.¹ κατήγγειλε ότι υποφέρει από χρόνια ηπατίτιδα Β και ότι, όταν έφτασε στο ΚΥΤ της Χίου, τοποθετήθηκε σε μια προσωρινή σκηνή έξω από υπερπλήρη κοντέινερ. Παρόλο που υπάρχει διαφωνία για το κατά πόσον ο προσφεύγων, κατά την άφιξή του τον Οκτώβριο του 2019 στη Χίο, ενημέρωσε τις αρχές για τις ειδικές του ανάγκες, ο αντίκτυπος του υπερπληθυσμού του ΚΥΤ κατά 400% με 500% και το γεγονός ότι αναγκάστηκε να ζήσει σε προσωρινή σκηνή για περισσότερους από εννέα μήνες, είχαν επιζήμια επίδραση στις συνθήκες διαβίωσής του και στην πρόσβασή του σε ιατρικές και υγειονομικές εγκαταστάσεις. Οι άθλιες συνθήκες που αντιμετώπιζε αποδεικνύονται από το γεγονός ότι αναγκάζοταν να μοιράζεται με χιλιάδες άλλους ανθρώπους περιορισμένες εγκαταστάσεις υγιεινής.

Ο προσφεύγων C.K.², ένας δεκαπεντάχρονος ασυνόδευτος ανήλικος, έφτασε στο ΚΥΤ της Σάμου τον Οκτώβριο του 2019 και τοποθετήθηκε στη «ζώνη ασφαλείας» μέχρι τη μεταφορά του, τον Σεπτέμβριο του 2020, στη δομή του Αγίου Ανδρέα στην Αττική. Σύμφωνα με αξιόπιστες και εγχώριες πηγές, η κατάσταση στο ΚΥΤ Σάμου την επίδικη περίοδο χαρακτηριζόταν από σοβαρό υπερπληθυσμό, έλλειψη πρόσβασης σε ιατρικές και υγειονομικές εγκαταστάσεις, ανεπαρκή τροφοδοσία, έλλειψη ασφαλείας και υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας³. Η κατάσταση για τους ασυνόδευτους ανήλικους στο ΚΥΤ ήταν εξίσου σοβαρή. Σύμφωνα με την καταγγελία⁴, της 9ης Αυγούστου 2019, της Υπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, η οποία υποστηρίζεται από πολυάριθμες αξιόπιστες αναφορές, οι συνθήκες για τους ασυνόδευτους ανήλικους στο ΚΥΤ Σάμου ήταν εξαιρετικά άθλιες. Η πλειοψηφία των ανηλίκων διέμενε στα πρόχειρα καταλύματα με ενήλικους, ενώ οι συνθήκες στη «ζώνη ασφαλείας», που είχε σχεδιαστεί για να στεγάσει ανήλικους, ήταν εξίσου ανεπαρκείς, χαρακτηριζόμενες από υπερπληθυσμό, ύπνο με βάρδιες, έλλειψη υγειονομικών εγκαταστάσεων και περιστατικά μη εξουσιοδοτημένης εισόδου ενηλίκων στη «ζώνη ασφαλείας».

¹. Προσφυγή Νο 15192/20.

². Προσφυγή Νο 15728/20.

³. Βλ. ΕΔΔΑ Α.Δ. κατά Ελλάδα (Προσφυγή Νο 55363/19), απόφαση της 4ης Απριλίου 2023, παρ. 14-20.

⁴. Αρ. καταγγελίας 173/2018.

Στην περίπτωση των προσφευγόντων A.G.D και D.M.⁵, η πρώτη προσφεύγουσα, A.G.D, μια δεκαεπτάχρονη ασυνόδευτη έγκυος ανήλικη, έφτασε στο ΚΥΤ Σάμου τον Οκτώβριο του 2019 και τοποθετήθηκε αμέσως στη «ζώνη ασφαλείας» για ανήλικους. Μετά από τη γέννηση, τον Δεκέμβριο του 2019, του δεύτερου προσφεύγοντα, του D.M., παρέμειναν στη «ζώνη ασφαλείας» μέχρι τη μετεγκατάστασή τους στη Λέσβο τον Απρίλιο του 2020.

Στην περίπτωση των προσφευγόντων F.J.⁶ και άλλοι, οι προσφεύγοντες, δύο γονείς και τα παιδιά τους, ηλικίας κάτω των δύο ετών, διέμεναν σε αντίστοιχες συνθήκες διαβίωσης στο ΚΥΤ Σάμου από τον Δεκέμβριο του 2019 έως τον Απρίλιο του 2020.

Το Δικαστήριο, αποκρινόμενο στην ένσταση της εναγόμενης Κυβέρνησης περί μη εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων, επισημαίνει ότι η Κυβέρνηση πρέπει να αποδείξει ότι το ένδικο μέσο ήταν τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά αποτελεσματικό κατά τον επίδικο χρόνο, δηλαδή ότι ήταν προσβάσιμο και ικανό να παρέχει επανόρθωση των καταγγελιών των προσφευγόντων και ότι προσέφερε εύλογες προοπτικές επιτυχίας⁷. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η εναγόμενη Κυβέρνηση δεν προσέφερε παράδειγμα εθνικής νομολογίας για να αποδείξει την αποτελεσματικότητα κάποιου ένδικου μέσου, το Δικαστήριο απέρριψε την ένσταση της εναγόμενης Κυβέρνησης.

Οι γενικές αρχές που αφορούν τις συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων άσυλο έχουν προηγουμένως συνοψιστεί στην υπόθεση *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας*⁸ και στην υπόθεση *Khlaifia και λοιποί κατά Ιταλίας*⁹, ενώ οι ειδικές συνθήκες των ανήλικων στην υπόθεση *Tarakhel κατά Ελβετίας*¹⁰.

Το Δικαστήριο αξιολόγησε τις καταγγελίες των προσφευγόντων σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης τους στα ΚΥΤ και διαπίστωσε ότι ήταν ασυμβίβαστες με τα πρότυπα που ορίζει η Σύμβαση. Ειδικότερα, υπογράμμισε τον υπερπληθυσμό των ΚΥΤ, την ανεπαρκή πρόσβαση σε εγκαταστάσεις υγιεινής και ιατρικές εγκαταστάσεις και τη συνολική έλλειψη επαρκών πόρων για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών των αιτούντων άσυλο.

Συνεπώς, έκρινε ότι οι συνθήκες διαβίωσης των προσφευγόντων στα ΚΥΤ συνιστούσαν παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης, καθώς η μεταχείριση που έτυχαν υπολείπεται του ελάχιστου ορίου ανθρώπινης μεταχείρισης. Σημείωσε επίσης ότι οι προσφεύγοντες και ιδιαιτέρως οι ανήλικοι υποβλήθηκαν όχι μόνο σε εξευτελιστικές αλλά και σε επιζήμιες για τη σωματική και ψυχολογική τους υγεία συνθήκες.

Παραβίαση άρθρου 3.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι ελληνικές αρχές δεν συμμορφώθηκαν προς τα προσωρινά μέτρα που είχε προηγουμένως υποδείξει, με τα οποία ζητούνταν η παροχή κατάλληλων συνθηκών διαμονής και υποδοχής για τους προσφεύγοντες. Αυτό συνιστά παραβίαση του άρθρου 34, το οποίο προστατεύει το δικαίωμα προσφυγής στο Δικαστήριο, χωρίς την παρέμβαση του Κράτους.

Παραβίαση άρθρου 34¹¹.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε 29.000 ευρώ στους προσφεύγοντες (2.500 έως 6.500 ευρώ στον καθένα) για αποζημίωση της ηθικής βλάβης που υπέστησαν.

Υπόθεση Η.Τ. κατά Γερμανίας και Ελλάδας (Προσφυγή Νο 13337/19), απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2024
αιτών άσυλο – εξευτελιστική μεταχείριση

⁵. Προσφυγή Νο 16094/20.

⁶. Προσφυγή Νο 16511/20.

⁷. Βλ. ΕΔΔΑ *Selmouni κατά Γαλλίας* (Προσφυγή Νο 25803/94), απόφαση της 25ης Ιουλίου 1999 του Τμήματος Ευρείας Σύνοψης, παρ. 76-77.

⁸. Προσφυγή Νο 30696/09, απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2011 του Τμήματος Ευρείας Σύνοψης, παρ. 251-253.

⁹. Προσφυγή Νο 16485/12, απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2016, παρ. 158-161.

¹⁰. Προσφυγή Νο 29217/12, απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2014 του Τμήματος Ευρείας Σύνοψης, παρ. 99.

¹¹. Στην υπόθεση του προσφεύγοντα C.K. (Προσφυγή Νο 15728/20).

Ο προσφεύγων έφτασε στην Ελλάδα στις 30 Ιουνίου 2018 στη νήσο Μεγίστη, όπου κρατήθηκε με σκοπό να επιστραφεί στην Τουρκία, δυνάμει της δήλωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας η οποία επέτρεπε την επιστροφή μεταναστών υπό κάποιες προϋποθέσεις. Κατά τη διάρκεια της κράτησής του υπέβαλε αίτημα χορήγησης ασύλου, αλλά εγκατέλειψε την Ελλάδα, καθώς φοβόταν μήπως συλληφθεί και επιστραφεί στη Λέρο, όπου είχε υποβάλει το αίτημα παροχής διεθνούς προστασίας.

Τον Σεπτέμβριο του 2018, επιχείρησε να εισέλθει στη Γερμανία μέσω Αυστρίας και στα σύνορα τον σταμάτησε η γερμανική ομοσπονδιακή αστυνομία. Διαπιστώθηκε ότι χρησιμοποιούσε κλεμμένη βουλγαρική ταυτότητα, ενώ είχε στην κατοχή του και μια συριακή, καθώς και ότι είχε υποβάλει αίτημα χορήγησης ασύλου στην Ελλάδα. Κατά την κράτησή του δήλωσε ότι επιθυμούσε να αιτηθεί άσυλο, αλλά το αίτημά του δεν καταχωρήθηκε. Αντιθέτως, ενημερώθηκε από τις γερμανικές αρχές ότι θα επιστραφεί στην Ελλάδα στο πλαίσιο διοικητικής συμφωνίας μεταξύ των χωρών (Κανονισμός Δουβλίνο III), που επέτρεπε την επιστροφή των αιτούντων άσυλο.

Την ίδια ημέρα επέστρεψε από τη Γερμανία στην Ελλάδα, χωρίς να του δοθεί πρόσβαση σε δικηγόρο ή η δυνατότητα να προσβάλει την απόφαση απομάκρυνσής του με κάποιο ένδικο μέσο. Στην Αθήνα συνελήφθη και κρατήθηκε για περισσότερο από δύο μήνες στη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής, με σκοπό να απελαθεί. Κρατήθηκε σε συνθήκες ακατάλληλες για παρατεταμένη κράτηση, χωρίς πρόσβαση σε εξωτερικό χώρο και ανέσεις, σε συνθήκες που δεν πληρούσαν τα πρότυπα που ορίζει η Σύμβαση και κατά παράβαση του άρθρου 3 που απαγορεύει την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση.

Ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι παραβιάστηκε το άρθρο 3, λόγω των προαναφερόμενων συνθηκών κράτησης, και το άρθρο 5, καθώς η μεταγωγή του από τη Γερμανία στην Ελλάδα έγινε χωρίς τις απαραίτητες εγγυήσεις, συμπεριλαμβανομένης της επαρκούς αξιολόγησης των κινδύνων επαναπροώθησης στη Συρία, αλλά και εξαιτίας της αδυναμίας του προσφεύγοντα να προσβάλει αποτελεσματικά με ένδικο μέσο την κράτησή του.

Το Δικαστήριο εξέτασε τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος κατά της Γερμανίας και της Ελλάδας και διαπίστωσε ότι η άμεση απομάκρυνσή του από τη Γερμανία στην Ελλάδα, χωρίς εξατομικευμένη αξιολόγηση του κινδύνου, αποτελούσε παραβίαση του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 3 της Σύμβασης. Υπογράμμισε επίσης ότι, κατά τον χρόνο της απομάκρυνσής του από τη Γερμανία στην Ελλάδα, δεν υπήρχε τεκμήριο ύπαρξης πλαισίου αποτελεσματικής πρόσβασης σε επαρκή διαδικασία ασύλου. Επίσης, η διοικητική ρύθμιση (Κανονισμός Δουβλίνο III) που εφαρμόστηκε μεταξύ της Γερμανίας και της Ελλάδας δεν εγγυόταν ότι οι αιτούντες άσυλο δεν θα αντιμετώπιζαν, κατά την επιστροφή τους, μεταχείριση αντίθετη προς το άρθρο 3 της Σύμβασης.

Εξετάζοντας τις συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα, όπου ο προσφεύγων κρατήθηκε για δύο μήνες και 17 ημέρες, το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 3, καθώς αποτελούσαν εξευτελιστική μεταχείριση.

Παραβίαση άρθρου 3.

Παρόλο που η κράτησή του κρίθηκε από το Δικαστήριο δικαιολογημένη και νόμιμη, βάσει του άρθρου 5 παρ. 1 (στ), εντούτοις διαπιστώθηκε παραβίαση της παρ. 4 καθόσον ο προσφεύγων δεν είχε στη διάθεσή του αποτελεσματικό ένδικο μέσο για να αμφισβητήσει τη νομιμότητά της. Οι αρχές δεν εξέτασαν επαρκώς τις καταγγελίες του προσφεύγοντος σχετικά με τις συνθήκες κράτησης, οι οποίες ήταν κρίσιμες για τη διασφάλιση της νομιμότητας της κράτησης.

Παραβίαση άρθρου 5 παρ. 4.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι γερμανικές αρχές δεν προστάτευσαν τα δικαιώματα του προσφεύγοντα κατά τη διαδικασία απέλασης, δεδομένων των συστημικών ελλείψεων του ελληνικού συστήματος ασύλου, που είχαν διαπιστωθεί προηγουμένως σε σχετική νομολογία του Δικαστηρίου.

Παραβίαση διαδικαστικού σκέλους άρθρου 3.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε στον προσφεύγοντα το ποσό των 6.500 ευρώ για αποζημίωση της ηθικής βλάβης που υπέστη εξαιτίας της μεταχείρισης που έλαβε στην Ελλάδα και το ποσό των 8.000 ευρώ εξαιτίας των διαδικαστικών παραβιάσεων της Γερμανίας.

Άρθρο 5 – Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια

Υπόθεση Nsingi κατά Ελλάδας (Προσφυγή No 27985/19), απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2024

συνωνυμία – καταδίκη – φορμαλισμός δικαστικής απόφασης

Ο προσφεύγων, υπήκοος Κονγκό που ζει στη Θεσσαλονίκη, συνελήφθη στις 6 Ιουνίου 2018 στην Αθήνα από την αστυνομία. Μετά από την εξακρίβωση των στοιχείων του, καταχωρήθηκε στο Α.Τ. Ομονοίας με τα στοιχεία «Ο.Σ.», τα οποία ήταν ίδια με ενός ατόμου που είχε καταδικαστεί με την υπ' αριθμ. 1551/2017 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων Θεσσαλονίκης σε κάθειρξη οκτώ ετών για παράνομη κατοχή ναρκωτικών και ήταν φυγόποινος.

Στις 14 Ιουνίου 2018, ο εισαγγελέας διέταξε τη φυλάκιση του προσφεύγοντα. Κατά της απόφασης αυτής, ο προσφεύγων υπέβαλε αντιρρήσεις, διαμαρτυρόμενος ότι δεν ήταν το φυγόποινο πρόσωπο, και ζήτησε τη λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων και την αποφυλάκισή του. Το δικαστήριο διέταξε πραγματογνωμοσύνη και συντάχθηκε έκθεση, όπου αναφερόταν ότι υπήρχε άλλο άτομο στον κατάλογο των φυγόποινων, του οποίου τα δακτυλικά αποτυπώματα είχαν ληφθεί τον Σεπτέμβριο του 2011, με ίδιο επίθετο, όνομα και ημερομηνία γέννησης και του οποίου ο πατέρας και η μητέρα είχαν επίσης τα ίδια ονόματα. Η έκθεση διαπίστωνε ότι τα δακτυλικά αποτυπώματα δεν ταίριαζαν και ανήκαν σε διαφορετικά πρόσωπα. Όμως, το δικαστήριο απέρριψε τις αντιρρήσεις του προσφεύγοντος, χωρίς να αιτιολογήσει την απόφασή του.

Στη συνέχεια, τον Νοέμβριο του 2018, ο προσφεύγων υπέβαλε νέες αντιρρήσεις. Το δικαστήριο εξέδωσε προδικαστική απόφαση και διέταξε τη διεξαγωγή αποδείξεων με μάρτυρες, έγγραφα και νέα πραγματογνωμοσύνη σχετικά με τα δακτυλικά αποτυπώματα. Η νέα έκθεση πραγματογνωμοσύνης, η οποία έκανε αναφορά στα ευρήματα της πρώτης έκθεσης, ανέφερε ότι τα δακτυλικά αποτυπώματα του προσφεύγοντος που ελήφθησαν ξανά ήταν διαφορετικά από εκείνα του φυγόποινου, που είχαν ληφθεί το 2011, και κατέληγε στο συμπέρασμα ότι ανήκαν σε δύο διαφορετικά πρόσωπα.

Το ποινικό δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ο προσφεύγων δεν ήταν ο φυγόποινος που είχε τα ίδια στοιχεία και, κάνοντας δεκτούς τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος, διέταξε την αποφυλάκισή του. Ο προσφεύγων αποφυλακίστηκε δύο ημέρες μετά.

Ο προσφεύγων κατέθεσε στη συνέχεια αίτηση αποζημίωσης, κατά το τότε ισχύον άρθρο 533 ΚΠΔ, υποστηρίζοντας ότι φυλακίστηκε παρανόμως για 168 ημέρες εξαιτίας σφάλματος κατά την καταχώριση των στοιχείων του από την αστυνομία. Κατήγγειλε επίσης ότι λανθασμένα είχαν απορριφθεί οι αντιρρήσεις του.

Το δικαστήριο απέρριψε την αίτησή του θεωρώντας ότι η κατάσταση του προσφεύγοντος δεν ρυθμίζεται από το τότε ισχύον άρθρο 533 ΚΠΔ, το οποίο καθόριζε το δικαίωμα αποζημίωσης των ατόμων που αναφέρονται περιοριστικά σε αυτό, άτομα δηλαδή που είχαν κρατηθεί προσωρινά και στη συνέχεια αθωώθηκαν αμετακλήτως, άτομα που κρατήθηκαν προσωρινά και στη συνέχεια η καταδικαστική απόφαση εξαφανίστηκε αμετακλήτως ή άτομα που καταδικάστηκαν, κρατήθηκαν και στη συνέχεια αθωώθηκαν μετά από επανάληψη της διαδικασίας ή άτομα που καταδικάστηκαν, κρατήθηκαν και στη συνέχεια η ποινή τους μειώθηκε σε ποινή μικρότερη απ' αυτήν που εξέτισαν. Τέλος, το δικαστήριο σημείωσε ότι, αφενός, το τότε ισχύον άρθρο 533 ΚΠΔ δεν συμπεριέλαβε στην εφαρμογή του την περίπτωση του προσφεύγοντα και, αφετέρου, ότι το τότε ισχύον άρθρο 564 ΚΠΔ δεν προέβλεπε δικαίωμα αποζημίωσης για άτομα που φυλακίστηκαν και οι αντιρρήσεις τους είχαν γίνει δεκτές.

Ο προσφεύγων επικαλέστηκε το άρθρο 5 παρ. 1 και 5 της Σύμβασης και κατήγγειλε ότι φυλακίστηκε παρανόμως για 168 ημέρες και ότι δεν δικαιούνταν αποζημίωση.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι οι εθνικές αρχές δεν απέδειξαν εάν η κράτηση του προσφεύγοντος ήταν νόμιμη κατά την εθνική νομοθεσία ή τη Σύμβαση, οπότε και θα έπρεπε το ίδιο να εξακριβώσει εάν η κράτησή του ήταν σύμφωνη με το άρθρο 5 παρ. 1.

Σημείωσε ότι, σύμφωνα με τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης, η κράτηση του προσφεύγοντα κατά τον χρόνο που εκείνη πραγματοποιήθηκε ήταν νόμιμη κατά το άρθρο 5 παρ. 1(α), καθώς είχε βασιστεί σε καταδικαστική απόφαση και το ζήτημα της ταυτοπροσωπίας δεν είχε ακόμη τεθεί.

Η πρώτη απόφαση του ποινικού δικαστηρίου απέρριψε χωρίς αιτιολογία τις αντιρρήσεις του προσφεύγοντα, αλλά έθεσε ζήτημα νομιμότητας της κράτησής του υπό το πρίσμα του άρθρου 5 παρ. 1(α) της Σύμβασης, όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο. Συνεπώς, δεν ήταν σε θέση το Δικαστήριο να γνωρίζει εάν το εθνικό δικαστήριο είχε αξιολογήσει επαρκώς την έκθεση των δακτυλικών αποτυπωμάτων, που είχε αποφανθεί με κατηγορηματικό τρόπο ότι ο προσφεύγων δεν ήταν το ίδιο πρόσωπο με εκείνο που ήταν φυγόποινος.

Η εν λόγω έκθεση πραγματογνωμοσύνης, που αφορούσε τα δακτυλικά αποτυπώματα, θα έπρεπε όμως να είχε οδηγήσει το ποινικό δικαστήριο να διατάξει την αποφυλάκιση του προσφεύγοντος ή να εξετάσει ενδελεχώς το ζήτημα ταυτοπροσωπίας του. Τα ανωτέρω επιβεβαιώθηκαν, εξάλλου, καθώς το ποινικό δικαστήριο που εξέτασε τη δεύτερη αίτηση αντιρρήσεων του προσφεύγοντα διέταξε νέα έκθεση δακτυλικών αποτυπωμάτων, λήψη μαρτυρικών καταθέσεων και προσκόμιση εγγράφων και, εν τέλει, αποφάσισε την αποφυλάκιση του προσφεύγοντος.

Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η έλλειψη αιτιολογίας στην απόφαση του ποινικού δικαστηρίου που εξέτασε την πρώτη αίτηση αντιρρήσεων παραβίασε την αρχή της προστασίας από την αυθαιρεσία που κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 1 της Σύμβασης, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ο προσφεύγων ήταν τότε κρατούμενος δυνάμει απόφασης που καταδίκασε διαφορετικό πρόσωπο.

Παραβίαση άρθρου 5 παρ. 1.

Το Δικαστήριο, στη συνέχεια, επεσήμανε ότι ευθύνη για την κράτηση του προσφεύγοντα δεν φέρει μόνο η αστυνομία, η οποία προέβη σε λάθος ταυτοποίηση του προσφεύγοντα κατά τη σύλληψή του. Ο εισαγγελέας έδωσε εντολή επίσης να κρατηθεί ως δήθεν φυγόποινος της υπ' αριθμ. 1551/2017 απόφασης, καθώς η άδεια παραμονής που είχε ο προσφεύγων κατά τον έλεγχο των στοιχείων του προσφεύγοντος έφερε το όνομα του φυγόποινου τρίτου ατόμου. Κατά συνέπεια, κατά τον χρόνο κράτησης του προσφεύγοντα δεν υπήρχε αμφιβολία σχετικά με την ταυτότητά του.

Όμως, ο προσφεύγων κατέθεσε αίτηση αντιρρήσεων, την οποία το ποινικό δικαστήριο απέρριψε. Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, η κράτηση του προσφεύγοντα οφειλόταν αποκλειστικά στην εν λόγω δικαστική απόφαση.

Επίσης, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν θα ευδοκίμούσε μια αγωγή βάσει του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ σχετικά με την ευθύνη του Δημοσίου για πράξεις ή παραλείψεις του – εν προκειμένω των δικαστικών αρχών που εξέτασαν την αίτηση αντιρρήσεων του προσφεύγοντα.

Αναφορικά με το δικαίωμα αποζημίωσης που προβλέπει ο ΚΠΔ, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η αίτηση αντιρρήσεων του προσφεύγοντα είχε απορριφθεί με το σκεπτικό ότι η περίπτωση του δεν περιλαμβάνεται σε αυτές που αναφέρονταν στο τότε ισχύον άρθρο 533 ΚΠΔ και ότι, αντίστοιχα, το τότε ισχύον άρθρο 564 ΚΠΔ δεν προέβλεπε δικαίωμα αποζημίωσης για κρατούμενους που οι αντιρρήσεις τους είχαν γίνει δεκτές.

Το Δικαστήριο, ωστόσο, ανέφερε ότι το άρθρο 7 παρ. 4 του Συντάγματος κατοχυρώνει το δικαίωμα αποζημίωσης σε «όσους καταδικάστηκαν, προφυλακίστηκαν ή με άλλο τρόπο στερήθηκαν άδικα ή παράνομα την προσωπική τους ελευθερία».

Αποφάνθηκε, επομένως, το Δικαστήριο ότι το ποινικό δικαστήριο, κατά την ερμηνεία του άρθρου 533 ΚΠΔ, υιοθέτησε μια υπερβολικά φορμαλιστική προσέγγιση, μη σύμφωνη με το πνεύμα του άρθρου 5 παρ. 5. Συνεπώς, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρχε στη διάθεση του προσφεύγοντα κάποιο αποτελεσματικό ένδικο μέσο με το οποίο θα μπορούσε να αξιώσει αποζημίωση για την κράτησή του.

Παραβίαση άρθρου 5 παρ. 5

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε στον προσφεύγοντα το ποσό των 8.000 ευρώ για αποζημίωση της ηθικής βλάβης που υπέστη.

Άρθρο 6 – Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης

Υπόθεση Παλιούρας κ.α. κατά Ελλάδας (Προσφυγές Νος 51031/16, 51040/16 και 51054/16), απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2024

διαφορά αιτιολογικού και διατακτικού – αντιφατική αιτιολογία απόφασης – αυθαίρετη απόφαση

Τον Ιούλιο του 2015 εκδόθηκαν κατά των προσφευγόντων πρωτόκολλα διοικητικής αποβολής για αυθαίρετη κατάληψη ακινήτων, που είχαν χαρακτηριστεί ως δημόσια. Την ίδια ημερομηνία, εκδόθηκαν πρωτόκολλα καθορισμού αποζημίωσης αυθαίρετης χρήσης των επίμαχων ακινήτων σε βάρος των προσφευγόντων για την περίοδο από 1 Ιανουαρίου 1995 έως 31 Δεκεμβρίου 2014 (για δεκαεννέα έτη), με ποσά ύψους 4.878,75, 1.697,80 και 3.325,80 ευρώ, αντίστοιχα, για κάθε προσφεύγοντα.

Στις 13 Αυγούστου 2015, κάθε προσφεύγων υπέβαλε ανακοπή ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Καρδίτσας, ζητώντας την ακύρωση ή, εναλλακτικά, την τροποποίηση των πρωτοκόλλων αποζημίωσης. Κατέβαλαν αντίστοιχα ποσά ύψους 975,50, 339,56 και 665,04 ευρώ (που αντιστοιχούσαν στο 20% της καθορισθείσας αποζημίωσης) ως διαδικαστική προϋπόθεση για την εξέταση των ανακοπών τους.

Στις 24 Φεβρουαρίου 2016, το Μονομελές Πρωτοδικείο Καρδίτσας απέρριψε τις ανακοπές με τελεσίδικες αποφάσεις υπ' αριθμ. 35/2016, 36/2016 και 34/2016 αντίστοιχα, επικυρώνοντας τα πρωτόκολλα καθορισμού αποζημίωσης για δεκαεννέα έτη. Το εθνικό δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 2 του Ν. 388/1943, το οποίο προβλέπει την ακύρωση της αποζημίωσης για χρονικό διάστημα που υπερβαίνει τα πέντε έτη από την ημερομηνία έκδοσης των πρωτοκόλλων, ήταν εφαρμοστέο και, συνεπώς, ο καθορισμός αποζημίωσης για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο της πενταετίας ήταν άκυρος, και παρέπεμψε σε σχετική νομολογία του Αρείου Πάγου. Όμως, ενώ στο σκεπτικό του έκρινε ότι δεν μπορούσε να βεβαιωθεί ποσό αποζημίωσης πέραν της πενταετίας, εντούτοις στο διατακτικό των αποφάσεων αποφαινόταν ότι τα προσβαλλόμενα πρωτόκολλα είχαν εκδοθεί νομίμως για δεκαεννέα έτη και τα επικύρωσε για την εν λόγω περίοδο.

Οι προσφεύγοντες επικαλέστηκαν παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης, υποστηρίζοντας ότι υπήρξε παραβίαση του δικαϊματός τους σε δίκαιη δίκη λόγω αντιφατικής αιτιολογίας στις δικαστικές αποφάσεις, καθώς και του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης, καταγγέλλοντας αυθαίρετη και παράλογη αποζημίωση.

Η εναγόμενη Κυβέρνηση υποστήριξε ότι οι προσφεύγοντες δεν είχαν εξαντλήσει τα εσωτερικά ένδικα μέσα, καθώς θα μπορούσαν να είχαν υποβάλει αίτηση διόρθωσης των αποφάσεων ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Καρδίτσας, βάσει των άρθρων 315 και 317 ΚΠολΔ. Το άρθρο 315 ΚΠολΔ ορίζει: «Εάν, λόγω παραδρομής κατά τη σύνταξη της απόφασης, παρεισέφρησαν σε αυτήν γραφικά ή λογιστικά σφάλματα ή αν το διατακτικό της διατυπώθηκε με ελλιπή ή ανακριβή τρόπο, το δικαστήριο που την εξέδωσε μπορεί, εφόσον το ζητήσει κάποιος διάδικος ή και αυτεπαγγέλτως, να τη διορθώσει με νέα απόφαση».

Τόνισε, επίσης, ότι το εθνικό δικαστήριο, παρότι αναγνώρισε ρητά πως η αποζημίωση για αυθαίρετη χρήση μπορούσε να επιβληθεί μόνο για πέντε έτη σε πρωτοεκδιδόμενα πρωτόκολλα, όπως τα επίμαχα, δεν αποτύπωσε τη γνήσια δικαστική του βούληση και επικύρωσε τα αμφισβητούμενα πρωτόκολλα, κρίνοντας ότι η αποζημίωση ήταν οφειλόμενη για δεκαεννέα έτη. Σημείωσε ότι, από τις αποφάσεις και την επίκληση πάγιας νομολογίας, προέκυπτε ότι η πραγματική πρόθεση του δικαστηρίου ήταν τα πρωτόκολλα να καλύπτουν περίοδο πέντε και όχι δεκαεννέα ετών, όπως εκ παραδρομής συνέβη.

Η εναγόμενη Κυβέρνηση αναγνώρισε, παράλληλα, ότι τα έκτακτα ένδικα μέσα δεν συνιστούν μέσα που απαιτείται να εξαντληθούν κατά την έννοια του άρθρου 35 παρ. 1 της Σύμβασης. Ωστόσο, δεδομένου ότι οι αποφάσεις ήταν τελεσίδικες, το Κράτος δεν είχε άλλον τρόπο να παράσχει αποκατάσταση στους προσφεύγοντες. Το ένδικο βοήθημα του άρθρου 315 του ΚΠολΔ ήταν προσβάσιμο και αποτελεσματικό υπό τις δεδομένες συνθήκες.

Εναλλακτικά, οι προσφεύγοντες θα μπορούσαν να είχαν προσφύγει στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (ΝΣΚ) για εξωδικαστική αναγνώριση ή διευθέτηση των αξιώσεών τους, μέσω της οποίας το ΝΣΚ είχε τη δυνατότητα να αναγνωρίσει ότι δεν οφείλεται αποζημίωση πέραν της πενταετίας με πράξη (πρακτικό) που είχε την ίδια νομική ισχύ με δικαστική απόφαση. Η εναγόμενη Κυβέρνηση σημείωσε ότι η σχετική αίτηση μπορούσε να υποβληθεί οποτεδήποτε, πριν ή μετά την επιβολή της αποζημίωσης, μέσω μιας απλοποιημένης και ανέξοδης διαδικασίας.

Οι προσφεύγοντες αντέτειναν ότι το άρθρο 315 ΚΠολΔ δεν ήταν εφαρμοστέο στις περιπτώσεις τους, καθώς δεν υπήρχε ασυμφωνία μεταξύ της πρόθεσης του δικαστηρίου και της διατύπωσης του διατακτικού της απόφασης. Σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο και τη νομολογία, η διόρθωση (οποιοδήποτε τμήματος της απόφασης) ήταν δυνατή μόνο εφόσον τηρούνταν η αρχή του δεδικασμένου και εφόσον τα σφάλματα οφείλονταν σε ασυμφωνία μεταξύ αυτού που το δικαστήριο ήθελε να εκφράσει και αυτού που εν τέλει διατυπώθηκε. Συνεπώς, η διόρθωση δεν θα έπρεπε να αφορά την ουσία της υπόθεσης ούτε να τροποποιεί ή να ανακαλεί το περιεχόμενο της απόφασης. Οποιαδήποτε σφάλματα σχετιζόμενα με την εφαρμογή και ερμηνεία του νόμου ή την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων μπορούσαν να αμφισβητηθούν μόνο μέσω ενδίκων βοηθημάτων, ενώ η διόρθωση αφορούσε ακούσια σφάλματα που παρεισέφησαν κατά τη σύνταξη ή απομαγνητοφώνηση μιας απόφασης, ώστε να αποδοθεί στο κείμενο το αληθινό του περιεχόμενο.

Κατά την άποψη των προσφυγόντων, το εθνικό δικαστήριο ορθώς διατύπωσε το νομοθετικό πλαίσιο που όριζε ότι τα πρωτόκολλα αποζημίωσης τα οποία εκδίδονταν για πρώτη φορά δεν μπορούσαν να επικυρωθούν για περίοδο πέραν της πενταετίας. Ισχυρίστηκαν ότι υπήρχε νομικό σφάλμα στις αποφάσεις, καθώς κρίθηκε ότι τα πρωτόκολλα είχαν εκδοθεί νομίμως για περίοδο δεκαεννέα ετών, παρά το γεγονός ότι είχαν εκδοθεί για πρώτη φορά το 2015.

Επιπλέον, υποστήριξαν ότι η προσφυγή στο ΝΣΚ μπορούσε να οδηγήσει μόνο σε μια μη εκτελεστή γνωμοδότηση, η οποία θα υποβαλόταν στο Υπουργείο Οικονομικών για λήψη απόφασης και, ως εκ τούτου, δεν θα τους παρείχε καμία ουσιαστική προοπτική επιτυχίας.

Οι γενικές αρχές σχετικά με τον κανόνα της εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων έχουν συνοψιστεί στην υπόθεση *Vučković και λοιποί κατά Σερβίας*¹². Επιλεκτικά ή έκτακτα ένδικα μέσα δεν θεωρούνται αποτελεσματικά κατά την έννοια του άρθρου 35 παρ. 1 της Σύμβασης και, συνεπώς, δεν απαιτείται η χρήση τους¹³.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι τα ένδικα μέσα που πρότεινε η εναγόμενη Κυβέρνηση, και συγκεκριμένα η αίτηση διόρθωσης και η προσφυγή στο ΝΣΚ, δεν συνιστούν ένδικα μέσα που πρέπει να εξαντληθούν. Επιπλέον, λαμβάνει υπόψη τη νομολογία και τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισαν και τα δύο μέρη, τα οποία δεν είναι πλήρως όμοια με τα παρόντα περιστατικά. Με βάση τα ανωτέρω, το Δικαστήριο απορρίπτει την ένσταση της Κυβέρνησης.

Επί της ουσίας της υπόθεσης, οι προσφεύγοντες τόνισαν ότι η Κυβέρνηση αναγνώρισε πως τα επίμαχα πρωτόκολλα έπρεπε να είχαν ακυρωθεί για την περίοδο πέραν της πενταετίας.

Η εναγόμενη Κυβέρνηση θεώρησε ότι οι δικαστικές αποφάσεις ήταν επαρκώς αιτιολογημένες ως προς τον δημόσιο χαρακτήρα των ακινήτων και την αυθαίρετη κατάληψή τους από τους προσφεύγοντες, καθώς και ως προς τις τιμές μίσθωσης και την ημερομηνία έκδοσης των πρωτοκόλλων αποζημίωσης. Όσον αφορά την περίοδο για την οποία έπρεπε να καθοριστεί η αποζημίωση, το εθνικό δικαστήριο παρέθεσε και ερμήνευσε τη σχετική εφαρμοστέα διάταξη, καταλήγοντας όμως σε ένα προφανώς εσφαλμένο συμπέρασμα, το οποίο, ωστόσο, δεν αλλοίωσε τη δίκαιη διεξαγωγή της διαδικασίας σε τέτοιον βαθμό ώστε να συνιστά παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης.

Οι γενικές αρχές σχετικά με αυθαίρετα ή προδήλως παράλογα πορίσματα των εθνικών δικαστηρίων έχουν συνοψιστεί στη σχετική νομολογία¹⁴ του Δικαστηρίου.

¹². Προσφυγή Νο 17153/11 και άλλα, απόφαση της 25ης Μαρτίου 2014 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 69-77.

¹³. Βλ. ΕΔΔΑ *Šimkus κατά Λιθουανίας* (Προσφυγή Νο 41788/11), απόφαση της 13ης Ιουνίου 2017, παρ. 33, και ΕΔΔΑ *Γουλιανδρής και Βαρδινογιάννη κατά Ελλάδας* (Προσφυγή Νο 1735/13), απόφαση της 16ης Ιουνίου 2022, παρ. 27.

¹⁴. Βλ. ΕΔΔΑ *Bochan κατά Ουκρανίας* (αρ. 2) (Προσφυγή Νο 22251/08), απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 2015 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 61-62, ΕΔΔΑ *Moreira Ferreira κατά Πορτογαλίας* (αρ. 2) (Προσφυγή Νο 19867/12), απόφαση της

Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι το εθνικό δικαστήριο αρχικά έκρινε πως τα πρωτόκολλα αποζημίωσης δεν έπρεπε να επικυρωθούν πέραν της πενταετίας. Στη συνέχεια, όμως, έκρινε ότι τα πρωτόκολλα είχαν εκδοθεί νομίμως για περίοδο δεκαεννέα ετών και απέρριψε τις αιτήσεις των προσφευγόντων, χωρίς να τεκμηριώσει καμία σύνδεση μεταξύ των πραγματικών περιστατικών, του εφαρμοστέου δικαίου και του αποτελέσματος. Η περίοδος των δεκαεννέα ετών, που και τα δύο μέρη αναγνώρισαν ως εσφαλμένη, επαναλήφθηκε επιπλέον στο διατακτικό των αποφάσεων.

Το Δικαστήριο κρίνει ότι η αιτιολογία της απόφασης του εθνικού δικαστηρίου, όπως διαμορφώνεται από τη νομική βάση και σε συνδυασμό με το διατακτικό μέρος, καθιστά την απόφαση ασαφή και αυθαίρετη.

Παραβίαση άρθρου 6 παρ. 1.

Αναφορικά με την καταγγελία των προσφευγόντων περί παραβίασης του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου, η εναγόμενη Κυβέρνηση υποστήριξε ότι οι προσφυγές πρέπει να απορριφθούν ως απαράδεκτες λόγω ασήμαντης ζημίας, βάσει του κριτηρίου *de minimis*. Οι προσφεύγοντες διαφώνησαν με την ένσταση της Κυβέρνησης.

Το Δικαστήριο κρίνει ότι δεν είναι απαραίτητο να απαντήσει στην ένσταση της Κυβέρνησης, καθώς, σε κάθε περίπτωση, το συγκεκριμένο μέρος των προσφυγών είναι απαράδεκτο για τους ακόλουθους λόγους.

Η εναγόμενη Κυβέρνηση επισήμανε ότι οι προσφεύγοντες ωφελήθηκαν από τη μακροχρόνια αυθαίρετη χρήση δημόσιας περιουσίας σε τέτοιον βαθμό ώστε να μην υφίσταται καμία οικονομική ή άλλη επίπτωση για αυτούς, οι οποίοι εξακολουθούν να έχουν την υποχρέωση να καταβάλουν ποσά στο Δημόσιο. Κάθε προσφεύγων πλήρωσε μέρος της αποζημίωσης, το οποίο είναι χαμηλότερο από το ποσό που αντιστοιχεί σε περίοδο πέντε ετών. Από το 2016 και έπειτα, δεν τους έχει ζητηθεί να καταβάλουν επιπλέον ποσό, ούτε έχουν βεβαιωθεί οι υπόλοιπες οφειλές προς είσπραξη. Οι προσφεύγοντες δεν στερήθηκαν την περιουσία τους ούτε το δικαίωμά τους στην ειρηνική απόλαυση των αγαθών τους, αλλά, αντιθέτως, έχουν αδικαιολόγητα πλουτίσει εις βάρος του Κράτους.

Οι προσφεύγοντες αντέτειναν ότι, εφόσον τα πρωτόκολλα δεν έχουν ανακληθεί, έχουν υποστεί σημαντική ζημία λόγω του συνολικού ποσού αποζημίωσης που τους επιβλήθηκε. Κάθε προσφεύγων πλήρωσε μέρος της αποζημίωσης και το Ελληνικό Δημόσιο έχει το δικαίωμα να ζητήσει την καταβολή του υπολοίπου ποσού με τόκους, δεδομένου ότι οι δικαστικές αποφάσεις είναι τελεσίδικες. Σε απάντηση στον ισχυρισμό της εναγόμενης Κυβέρνησης ότι τα ποσά που έχουν ήδη καταβληθεί υπολείπονται της αποζημίωσης που θα έπρεπε να είχαν πληρώσει για την πενταετή περίοδο, οι αιτούντες υποστήριξαν ότι, ανεξάρτητα από το ζήτημα της χρονικής διάρκειας για την οποία επιβλήθηκε η αποζημίωση, το ποσό της αποζημίωσης υπολογίστηκε εσφαλμένα, καθιστώντας αυθαίρετο και το ποσό που αντιστοιχεί στην πενταετία.

Το Δικαστήριο σημειώνει, αρχικά, ότι ο ισχυρισμός των προσφευγόντων σχετικά με τον τρόπο υπολογισμού της αποζημίωσης δεν υποστηρίζεται από κανένα αποδεικτικό στοιχείο ή εθνική απόφαση. Επιπλέον, θεωρεί ότι τα ποσά που αναφέρονται ανωτέρω (20% της καθορισθείσας αποζημίωσης) καταβλήθηκαν νομίμως από τους προσφεύγοντες ως διαδικαστική προϋπόθεση για την εξέταση της υπόθεσής τους από το δικαστήριο και, σε κάθε περίπτωση, υπολείπονται των ποσών που θα όφειλαν για την πενταετία. Επιπλέον, δεν τους έχει επιβληθεί η καταβολή οποιουδήποτε πρόσθετου ποσού αποζημίωσης και, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της Κυβέρνησης, οι προσφεύγοντες έχουν τη δυνατότητα να προσαρμόσουν τα ποσά των οφειλών τους, εφόσον αυτά είναι εσφαλμένα.

Συνεπώς, το Δικαστήριο κρίνει, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα διαθέσιμα στοιχεία, ότι οι ισχυρισμοί αυτοί δεν αναδεικνύουν καμία παραβίαση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που κατοχυρώνονται από τη Σύμβαση ή τα Πρωτόκολλά της. Συνεπώς, το μέρος αυτό των προσφυγών είναι προδήλως αβάσιμο και πρέπει να απορριφθεί σύμφωνα με το άρθρο 35 παρ. παρ. 3(α) και 4 της Σύμβασης.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε σε κάθε προσφεύγοντα (ή τους κληρονόμους) το ποσό των 4.000 ευρώ για αποζημίωση της ηθικής βλάβης που υπέστησαν και το ποσό των 1.500 ευρώ συνολικά για δικαστικά έξοδα.

Άρθρο 8 – Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

Υπόθεση Pasquinelli και λοιποί κατά Αγίου Μαρίνου (Προσφυγή No 24622/22), απόφαση της 29ης Αυγούστου 2024

εμβολιασμός κατά του Covid-19 – εργαζόμενοι στον ιατρικό τομέα και στον τομέα κοινωνικής υγείας

Οι προσφεύγοντες είναι εργαζόμενοι στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης και της κοινωνικής υγείας, απασχολούμενοι από το Ινστιτούτο Κοινωνικής Ασφάλισης («SSI»). Σύμφωνα με το άρθρο 14 του Νόμου 85/2021, ο οποίος υιοθετήθηκε για την αντιμετώπιση της πανδημίας Covid-19, οι προσφεύγοντες, ως υπάλληλοι του Ινστιτούτου Κοινωνικής Ασφάλισης, κλήθηκαν να εμβολιαστούν και εκείνοι αρνήθηκαν. Κατά τον σχετικό νόμο και τις μετέπειτα τροποποιήσεις του, σε περίπτωση άρνησης εμβολιασμού οι αρχές όφειλαν να προσπαθήσουν πρώτα να οργανώσουν την αντίστοιχη υπηρεσία, όπου υπηρετούσαν οι προσφεύγοντες, με τέτοιο τρόπο ώστε να μειωθεί η επαφή τους με τους χρήστες της υπηρεσίας. Οι επιλογές περιλάμβαναν επανακατανομή σε άλλες υπηρεσίες του Ινστιτούτου Κοινωνικής Ασφάλισης, σε άλλες κενές θέσεις του δημόσιου τομέα ή σε κοινωνική εργασία, με καταβολή επιδόματος ύψους το πολύ 600 ευρώ τον μήνα. Εάν οι άλλες επιλογές δεν ήταν εφικτές ή δεν γίνονταν αποδεκτές, μπορούσε να τεθεί ο εργαζόμενος σε προσωρινή αναστολή από την υπηρεσία με καταβολή επιδόματος 600 ευρώ τον μήνα, εφόσον εκτελούσε χρήσιμα για την κοινωνία καθήκοντα, η απουσία των οποίων οδηγούσε στην απώλεια του επιδόματος αυτού. Στους προσφεύγοντες επιβλήθηκαν ένα ή περισσότερα από τα μέτρα αυτά.

Το Συνταγματικό Δικαστήριο, κατόπιν συλλογικής αίτησης που κατατέθηκε, επιβεβαίωσε τη νομιμότητα της προσβαλλόμενης νομοθεσίας και τη συμβατότητά της με το Σύνταγμα του Αγίου Μαρίνου, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τα άλλα διεθνή κείμενα.

Σύμφωνα με τον προσβαλλόμενο νόμο, ο εμβολιασμός δεν ήταν υποχρεωτικός και δεν είχε επιβληθεί καμία υποχρέωση εμβολιασμού στους προσφεύγοντες. Δεν επιβλήθηκαν εκ του νόμου ποινές και η άρνηση εμβολιασμού δεν είχε ως συνέπεια πρόστιμο, διοικητική ή πειθαρχική κύρωση. Επιπλέον, δεν επήλθαν αυτομάτως συνέπειες για τους προσφεύγοντες και το μέτρο περιορίστηκε στους εργαζόμενους στον τομέα της υγείας και της κοινωνικής υγείας. Πράγματι, όπου ήταν εφικτό, το μη εμβολιασμένο προσωπικό σε αυτόν τον τομέα παρέμεινε στις θέσεις του και περιορίστηκε η επαφή του με τους χρήστες της υπηρεσίας. Όπου αυτό δεν ήταν εφικτό, προτάθηκε επανακατανομή σε άλλες υπηρεσίες ή προαιρετική κοινωνική εργασία και, όπου η τελευταία επιλογή απορρίφθηκε, το προσωπικό αυτό τέθηκε σε αναστολή εργασίας χωρίς αποδοχές. Καθένα απ' αυτά τα μέτρα εξατομικεύτηκε και ελήφθη με γνώμονα τις ανάγκες των κρατικών υπηρεσιών και, συνεπώς, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως κεκαλυμμένες κυρώσεις. Αντιθέτως, θα έπρεπε να θεωρηθεί ότι οποιοδήποτε είδος συνέπειας, ανεξαρτήτως της έντασής της και άλλων συναφών παραμέτρων, θα καθιστούσε τον συνιστώμενο εμβολιασμό υποχρεωτικό. Επομένως, ελλείψει αναπόφευκτων και σοβαρών συνεπειών σε εθνικό ή ανά κατηγορία εργαζομένων επίπεδο, δεν μπορούσε να υποστηριχθεί ότι επιβλήθηκε γενική υποχρέωση εμβολιασμού. Δεδομένου ότι η καταγγελία αφορούσε αποκλειστικά τα συγκεκριμένα μέτρα που επιβλήθηκαν στους προσφεύγοντες ως αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, της επιλογής τους να μην υποβληθούν σε προαιρετικό εμβολιασμό, η υπόθεση μπορεί να διακριθεί από την υπόθεση *Vanříčka και άλλοι κατά Τσεχικής Δημοκρατίας*¹⁵.

Η καταγγελία μιας προσφεύγουσας απορρίφθηκε ως απαράδεκτη, εφόσον δεν είχαν επιβληθεί σε αυτήν μέτρα, δεδομένου ότι είχε εμβολιαστεί εθελοντικά. Όσον αφορά τους υπόλοιπους προσφεύγοντες, τα συγκεκριμένα μέτρα που επιβλήθηκαν ήταν αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, της επιλογής τους να μην εμβολιαστούν και άλλων σχετικών παραμέτρων. Ενώ τα προαιρετικά προγράμματα εμβολιασμού δεν συνιστούν από μόνα τους παρέμβαση κατά το άρθρο 8, η απόφαση για το αν θα εμβολιαστεί κανείς ή όχι συνδέεται επαρκώς με την προσωπική αυτονομία του ατόμου ώστε να θεωρηθεί ότι τα μέτρα που

¹⁵. Προσφυγή No 47621/13, απόφαση της 8ης Απριλίου 2021 του Τμήματος Ευρείας Σύλληψης.

εφαρμόστηκαν βασίστηκαν, μεταξύ άλλων, σε λόγους που παραβίαζαν την ελευθερία επιλογής του ατόμου στον τομέα της ιδιωτικής ζωής. Δεδομένου ότι οι βασικοί λόγοι επιβολής του προσβαλλόμενου μέτρου που επηρέαζε την επαγγελματική ζωή συνδέονται, μεταξύ άλλων, με την ιδιωτική ζωή του ατόμου, οι λόγοι αυτοί αρκούν για να καταστήσουν το άρθρο 8 εφαρμοστέο. Συνεπώς, τα μέτρα που καταγγέλθηκαν συνιστούν παρέμβαση στην ιδιωτική ζωή των προσφευγόντων.

Δεν αμφισβητήθηκε η νομιμότητα των μέτρων, η οποία επίσης επιβεβαιώθηκε από το Συνταγματικό Δικαστήριο. Ο στόχος των μέτρων ήταν η προστασία της δημόσιας υγείας και η διασφάλιση επαρκών συνθηκών ασφάλειας στο πλαίσιο μιας πανδημίας που είχε θέσει σε σοβαρό κίνδυνο τον πληθυσμό γενικότερα. Το Δικαστήριο είχε ήδη σημειώσει προηγουμένως ότι η πανδημία Covid-19 μπορούσε να επιφέρει πολύ σοβαρές συνέπειες στην υγεία. Επομένως, δεν υπήρχε καμία αμφιβολία ότι μια σειρά περιοριστικών μέτρων στον τομέα της υγείας, προσαρμοσμένων στη συνεχή εξέλιξη της πανδημίας Covid-19, όπως αυτά στην παρούσα υπόθεση, είχαν ως νόμιμο σκοπό την προστασία της υγείας και των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.

Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι η πανδημία Covid-19 υπήρξε μια κατάσταση που έπρεπε να χαρακτηριστεί ως «εξαιρετική και απρόβλεπτη συνθήκη». Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έπρεπε να αποφανθεί εάν τα μέτρα που επιβλήθηκαν στους προσφεύγοντες ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία. Ήταν αδιαμφισβήτητο ότι τα μη εμβολιασμένα άτομα παρέμεναν ευάλωτα στη μόλυνση και ήταν σε θέση να μολύνουν και να μεταδώσουν τον ιό, ο οποίος εξαπλωνόταν ταχέως εκείνη την περίοδο. Έτσι, η διατήρηση προστατευτικών μέτρων για ολόκληρο τον πληθυσμό και ιδιαίτερα για τον ευάλωτο πληθυσμό, που βασιζόταν στις υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής υγείας, εξακολουθούσε να εξυπηρετεί μια επείγουσα κοινωνική ανάγκη την περίοδο που εφαρμόστηκαν τα προσβαλλόμενα μέτρα. Όλα τα προσβαλλόμενα μέτρα ήταν προσωρινά και διήρκεσαν λιγότερο από δύο εβδομάδες έως το πολύ δεκαπέντε μήνες. Στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, τα μέτρα τερματίστηκαν σε λιγότερο από επτά μήνες, διότι οι προσφεύγοντες είτε ανάρρωσαν από τη λοίμωξη Covid-19, είτε εμβολιάστηκαν, είτε μετατέθηκαν μόνιμα, είτε έληξαν οι συμβάσεις εργασίας τους. Δεδομένου ότι ο εμβολιασμός ήταν προαιρετικός, για να επιτευχθεί η σχετική δίκαιη ισορροπία, το εναγόμενο Κράτος έπρεπε να εξισορροπήσει τα οικονομικά συμφέροντα των προσφευγόντων και τα σημαντικά αντικρουόμενα συμφέροντα της κοινότητας στο σύνολό της. Οι προσφεύγοντες υπέστησαν οικονομικές ζημιές που κυμαίνονταν από περίπου 500 ευρώ έως περίπου 16.000 ευρώ (με δύο εξαιρέσεις). Οι προσφεύγοντες, στην πλειοψηφία τους, μετατέθηκαν για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και συνέχισαν να λαμβάνουν αμοιβή για τις υπηρεσίες τους σε άλλη θέση, αν και μερικές φορές χαμηλότερη, και/ή έλαβαν επιδόματα για τις ώρες των κοινωνικά χρήσιμων δραστηριοτήτων που εκτέλεσαν. Εκτός από μία προσφεύγουσα, κανένας από τους προσφεύγοντες που πραγματικά εργάστηκαν για σημαντικό χρονικό διάστημα δεν έχασε περισσότερα από 10.100 ευρώ.

Η πανδημία Covid-19 απαιτούσε προσαρμογή και ειδικά μέτρα για να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις της και ούτως ή άλλως είχε επιφέρει σημαντικές οικονομικές απώλειες καθώς και αύξηση της ανεργίας. Οι απώλειες αυτές ήταν αναπόφευκτη συνέπεια μιας παγκόσμιας πανδημίας και των εξαιρετικών και απρόβλεπτων συνθηκών στις οποίες βρέθηκαν τα Κράτη. Τα μέτρα που τελικά εφαρμόστηκαν σε καθέναν από τους προσφεύγοντες εξαρτήθηκαν από τις δυνατότητες των υπηρεσιών στις οποίες εργάζονταν, από άλλες ανάγκες του δημόσιου τομέα, καθώς και από τις δικές τους επιλογές. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω και υπενθυμίζοντας ότι, κατά τη θέσπιση νομοθεσίας, τα Κράτη πρέπει καταρχήν να έχουν τη δυνατότητα να καθορίζουν τα μέσα που θεωρούν πιο κατάλληλα για να πετύχουν την εξισορρόπηση των συγκρουόμενων συμφερόντων, η επιλογή του νομοθέτη να εφαρμόσει σταδιακά μια σειρά μέτρων, που σχετίζονται με την εργασία ενός μικρού αριθμού ατόμων απασχολούμενων στον τομέα της υγείας και της κοινωνικής υγείας, με στόχο την προστασία της υγείας του πληθυσμού γενικά και των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων, ήταν δικαιολογημένη και ευλόγως ανάλογη προς τους νόμιμους επιδιωκόμενους στόχους. Συνεπώς, δεν μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το Κράτος είχε υπερβεί το ευρύ περιθώριο διακριτικής ευχέρειας που διαθέτει σε θέματα πολιτικής για την υγειονομική περίθαλψη.

Μη παραβίαση άρθρου 8.

Υπόθεση Pindo Mulla κατά Ισπανίας (Προσφυγή Νο 15541/20), απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2024 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης

Μάρτυρας του Ιεχωβά – εγχείρηση – μετάγγιση αίματος

Η προσφεύγουσα είναι Μάρτυρας του Ιεχωβά. Το 2017, αφού της συνέστησαν να υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση, καταχώρησε μια εκ των προτέρων οδηγία και με πληρεξούσιο αορίστου διάρκειας δήλωσε την άρνησή της να υποβληθεί σε μετάγγιση αίματος οποιουδήποτε είδους σε οποιαδήποτε ιατρική κατάσταση, ακόμα κι αν η ζωή της βρισκόταν σε κίνδυνο. Ταυτοχρόνως δήλωσε ότι θα δεχόταν οποιαδήποτε ιατρική θεραπεία που δεν περιλάμβανε τη χρήση αίματος. Το 2018 εισήχθη στο τοπικό νοσοκομείο με σοβαρή εσωτερική αιμορραγία. Όταν της συστήθηκε μετάγγιση αίματος, υπέγραψε το έντυπο ενημερωμένης συναίνεσης αρνούμενη μια τέτοια θεραπεία. Ως εκ τούτου, μεταφέρθηκε σε νοσοκομείο στη Μαδρίτη, γνωστό για την παροχή θεραπειών που δεν περιλάμβαναν μεταγγίσεις αίματος. Λόγω της σοβαρότητας της κατάστασής της, οι γιατροί του νοσοκομείου στη Μαδρίτη υπέβαλαν επείγον αίτημα μέσω φαξ στον αρμόδιο δικαστή για οδηγίες σχετικά με το τι να κάνουν όταν εκείνη θα έφτανε. Ανέφεραν ότι ήταν Μάρτυρας του Ιεχωβά, ότι είχε εκφράσει προφορικά την άρνησή της για κάθε είδους θεραπεία και ότι η κατάστασή της θα ήταν πολύ ασταθής κατά την άφιξή της. Ο δικαστής, ο οποίος δεν γνώριζε την ταυτότητα της προσφεύγουσας ούτε τις ακριβείς επιθυμίες της, ενέκρινε όλες τις ιατρικές ή χειρουργικές διαδικασίες που ήταν απαραίτητες για να σωθεί η ζωή της και η σωματική της ακεραιότητα. Αντιμετωπίζοντας την κατάσταση ως επείγον περιστατικό, το νοσοκομείο δεν ακολούθησε το συνηθισμένο πρωτόκολλο συναίνεσης. Η χειρουργική επέμβαση πραγματοποιήθηκε και χορηγήθηκαν στην προσφεύγουσα μεταγγίσεις ερυθρών αιμοσφαιρίων: δεν ενημερώθηκε για την απόφαση ή για την προγραμματισμένη ιατρική παρέμβαση. Η απόφαση του εν υπηρεσία δικαστή επικυρώθηκε με δικαστική απόφαση και η επόμενη αίτησή της (amparo) απορρίφθηκε ως απαράδεκτη από το Συνταγματικό Δικαστήριο.

Στις 4 Ιουλίου 2023, Τμήμα του Δικαστηρίου παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης.

Στην παρούσα υπόθεση, η προσφεύγουσα επικαλέστηκε δύο διακριτά δικαιώματα, ήτοι το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και το δικαίωμα στην ελευθερία της συνείδησης και της θρησκείας, τα οποία ήταν στενά συνδεδεμένα: οι επιθυμίες της προσφεύγουσας σχετικά με τη θεραπεία της ασθένειάς της είχαν τις ρίζες τους στην αφοσίωσή της στη σχετική διδασκαλία της θρησκευτικής της κοινότητας. Καθώς το κύριο ζήτημα αφορούσε κυρίως την αυτονομία του ασθενούς και την αυτοδιάθεση σε σχέση με την ιατρική περίθαλψη, η υπόθεση εξετάστηκε υπό την πτυχή της «ιδιωτικής ζωής» του άρθρου 8, ερμηνευμένου και εφαρμοσμένου υπό το πρίσμα του άρθρου 9 της Σύμβασης.

Η παρούσα υπόθεση διέφερε από προηγούμενες υποθέσεις που επίσης αφορούσαν ζητήματα σεβασμού της προσωπικής αυτονομίας και άρνησης ιατρικής θεραπείας. Καθώς η προσφεύγουσα επιθυμούσε να θεραπευτεί από την ασθένειά της και ήταν έτοιμη να δεχτεί κάθε κατάλληλη θεραπεία υπό τον όρο της άρνησής της για μετάγγιση αίματος, η υπόθεση έπρεπε να διακριθεί από εκείνες που αφορούσαν την επιθυμία ενός ατόμου να θέσει τέλος στη ζωή του. Παρόλα αυτά, οι γενικές αρχές που διατυπώθηκαν στις αποφάσεις ορισμένων από αυτές τις υποθέσεις δεν στερούνταν σημασίας για την παρούσα υπόθεση. Η υπόθεση διέφερε επίσης από εκείνες που αφορούσαν διαφωνίες σχετικά με τη θεραπεία ενός παιδιού ή τον τερματισμό θεραπείας υποστήριξης ζωής παιδιού, όπου το κύριο ζήτημα ήταν η διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού-ασθενούς. Δεδομένου του πλαισίου του δημόσιου συστήματος υγειονομικής περίθαλψης, διέφερε από υποθέσεις που αφορούσαν τη θεραπεία ατόμων στερούμενων της ελευθερίας τους και που, συνεπώς, βρισκόνταν υπό τον έλεγχο και την ευθύνη του Κράτους, είτε στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου είτε στο πλαίσιο της ψυχικής υγείας. Επιπλέον, η άρνηση της προσφεύγουσας να υποβληθεί σε μετάγγιση αίματος δεν ενείχε κανέναν άμεσο κίνδυνο για την υγεία τρίτων.

Τέλος, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη τους σχετικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου που ισχύουν στις σχέσεις μεταξύ των μερών, ιδίως τις σχετικές διατάξεις της Σύμβασης του Οβιέδο του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως αυτή κυρώθηκε από το εναγόμενο Κράτος.

Οι γιατροί του νοσοκομείου στη Μαδρίτη είχαν εκτιμήσει ότι η προσφεύγουσα θα βρισκόταν κατά την άφιξή της σε επείγουσα, απειλητική για τη ζωή της κατάσταση και ότι, για να επιβιώσει, θα χρειαζόταν χειρουργική επέμβαση, για την οποία ήταν πιθανό να απαιτηθούν μεταγγίσεις αίματος. Προς τούτο, το

Δικαστήριο διευκρίνισε ότι δεν ήταν αρμοδιότητά του να θέσει υπό αμφισβήτηση την αξιολόγηση της υγείας της προσφεύγουσας από τους ιατρούς ή τις αποφάσεις τους σχετικά με τη θεραπεία που έπρεπε να της παρασχεθεί· στην πραγματικότητα, η προσφεύγουσα δεν είχε αμφισβητήσει την ορθότητα αυτών των αξιολογήσεων ή αποφάσεων ενώπιον οποιουδήποτε εθνικού δικαστηρίου. Η παρέμβαση στην παρούσα υπόθεση, όπως υποστηρίχθηκε σε εθνικό επίπεδο, ήταν η απόφαση του αρμόδιου δικαστή, μια απόφαση που έπρεπε να εξεταστεί στο νομικό και πραγματικό πλαίσιο εντός του οποίου ελήφθη. Επιπλέον, δεδομένης της σημασίας των διαδικαστικών εγγυήσεων του άρθρου 8, το Δικαστήριο εξέτασε τον τρόπο με τον οποίο κινήθηκε, διεξήχθη και ελέγχθηκε η διαδικασία λήψης αποφάσεων, προκειμένου να διαπιστώσει εάν ο τρόπος με τον οποίο λειτούργησε στην προκειμένη περίπτωση είχε επιδείξει επαρκή σεβασμό στην αυτονομία της προσφεύγουσας.

Το Δικαστήριο, στη συνέχεια, διαπίστωσε ότι η παρέμβαση ήταν σύμφωνη προς την εθνική νομοθεσία και επιδίωκε ως σκοπό «την προστασία της υγείας».

Στη συνέχεια, εξέτασε εάν ήταν απαραίτητη. Όπως είχε δηλώσει προηγουμένως το Δικαστήριο, η ελευθερία αποδοχής ή άρνησης συγκεκριμένης ιατρικής θεραπείας είναι ζωτικής σημασίας για την αυτοδιάθεση και την προσωπική αυτονομία. Ένας ικανός, ενήλικος ασθενής είναι ελεύθερος να αποφασίσει για τη χειρουργική επέμβαση ή την ιατρική θεραπεία, συμπεριλαμβανομένης της μετάγγισης αίματος. Εφόσον δεν υπήρχε ανάγκη προστασίας τρίτων, το Κράτος οφείλει να απέχει από την παρέμβαση στην ελευθερία του ατόμου να αποφασίζει σε ζητήματα υγειονομικής περίθαλψης. Δεδομένου ότι είχε αξιολογηθεί ότι η προσφεύγουσα αντιμετώπιζε άμεσο κίνδυνο για τη ζωή της, έπρεπε επίσης να ληφθούν υπόψη οι αρχές που το Δικαστήριο είχε συναγάγει από το άρθρο 2 σχετικά με τη θετική υποχρέωση των Κρατών να διασφαλίζουν την προστασία των ασθενών. Παράλληλη υποχρέωση είχε συναχθεί ότι πηγάζει από το άρθρο 8 όσον αφορά τη σωματική ακεραιότητα των ασθενών.

Επιπλέον, το Δικαστήριο τόνισε την αναγκαιότητα ύπαρξης ισχυρών νομικών και θεσμικών εγγυήσεων στη σχετική διαδικασία λήψης αποφάσεων, ώστε να διασφαλίζεται ότι μια τέτοιας σημασίας απόφαση είναι ρητή, σαφής, ελεύθερη και βασισμένη σε ενημερωμένη συναίνεση. Το άτομο πρέπει να έχει πλήρη συνείδηση των συνεπειών του αιτήματός του και να προστατεύεται από πιέσεις και καταχρήσεις.

Το Δικαστήριο δεν είχε ακόμη την ευκαιρία να εξετάσει πώς, σε μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης, η αυτονομία του ασθενούς μπορεί να συμφιλωθεί με το δικαίωμά του στη ζωή. Από αυτή την άποψη, επιβεβαίωσε τη θέση που έχει ήδη διαμορφώσει στη νομολογία του σχετικά με την αυτονομία των ασθενών, δηλαδή ότι, στο πλαίσιο της συνήθους ιατρικής περίθαλψης, προκύπτει, σύμφωνα με το άρθρο 8, ότι ένας ικανός, ενήλικος ασθενής έχει το δικαίωμα να αρνηθεί ελεύθερα και συνειδητά μια ιατρική θεραπεία, ανεξαρτήτως των πολύ σοβαρών, ακόμη και θανατηφόρων, συνεπειών που μπορεί να έχει μια τέτοια απόφαση. Αποτελεί θεμελιώδη κανόνα στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης ότι το δικαίωμα του ασθενούς να παρέχει ή να αποσύρει τη συναίνεσή του για θεραπεία πρέπει να γίνεται σεβαστό. Ωστόσο, το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί να ερμηνεύεται ως απόλυτο. Το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, το οποίο αποτελεί ένα ευρύτερο δικαίωμα που περιλαμβάνει την αυτονομία του ασθενούς, είναι ένα δικαίωμα που υπόκειται σε περιορισμούς και, επομένως, η άσκηση οποιασδήποτε πτυχής του μπορεί να περιοριστεί σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 της Σύμβασης.

Σε μια κατάσταση όπου ένα άτομο αντιμετωπίζει πραγματικό και άμεσο κίνδυνο, το δικαίωμα στη ζωή βάσει του άρθρου 2 είναι επίσης σε ισχύ, παράλληλα με το δικαίωμα του ατόμου να αποφασίζει αυτόνομα σχετικά με την ιατρική του θεραπεία. Το Κράτος έχει υποχρέωση να διασφαλίσει εξίσου τον σεβασμό και των δύο αυτών δικαιωμάτων.

Το Δικαστήριο σημείωσε ότι, ενώ το δημόσιο συμφέρον για τη διατήρηση της ζωής ή της υγείας ενός ασθενούς οφείλει να υποχωρεί μπροστά στο δικαίωμα του ασθενούς να καθορίζει την πορεία της ζωής του, η εξακρίβωση της γνησιότητας της άρνησης ιατρικής θεραπείας αποτελεί ένα θεμιτό ζήτημα, δεδομένου ότι η υγεία του ασθενούς, και ενδεχομένως η ίδια του η ζωή, διακυβεύεται. Πρέπει να διασφαλιστεί ότι, σε μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης, η απόφαση άρνησης σωτήριας θεραπείας έχει ληφθεί ελεύθερα και αυτόνομα από ένα άτομο με τη δικαιοπρακτική ικανότητα να αποφασίζει, το οποίο έχει πλήρη συνείδηση των συνεπειών της απόφασής του. Πρέπει, επίσης, να διασφαλιστεί ότι η απόφαση αυτή – η οποία πρέπει να είναι γνωστή στο ιατρικό προσωπικό – εφαρμόζεται στις

συγκεκριμένες περιστάσεις, με την έννοια ότι είναι σαφής, συγκεκριμένη και ξεκάθαρη ως προς την άρνηση της θεραπείας και ότι εκφράζει την τρέχουσα βούληση του ασθενούς επί του ζητήματος.

Ακολούθως, όπου σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης υπάρχουν εύλογες αμφιβολίες για την απόφαση του ατόμου σε κάποιο από τα βασικά αυτά σημεία, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι παραβιάστηκε η προσωπική του αυτονομία, αν δεχόταν επείγουσα, σωτήρια για τη ζωή, θεραπεία. Αυτή η θέση είναι απόλυτα σύμφωνη με το άρθρο 8 της Σύμβασης του Οβιέδο. Επίσης, προκύπτει ότι θα πρέπει να καταβάλλονται εύλογες προσπάθειες για να ξεκαθαρίσουν οι αμφιβολίες ή η αβεβαιότητα που περιβάλλει την άρνηση της θεραπείας. Όπως είχε παρατηρήσει το Δικαστήριο προηγουμένως, αν και όχι στο ίδιο πλαίσιο, οι επιθυμίες του ασθενούς πρέπει να θεωρούνται υψίστης σημασίας. Το τι συνιστά «εύλογη προσπάθεια» θα εξαρτηθεί αναγκαστικά από τις περιστάσεις της υπόθεσης και ενδέχεται να επηρεαστεί από το περιεχόμενο του εθνικού νομικού πλαισίου. Όπου, παρά τις εύλογες προσπάθειες, ο ιατρός – ή το δικαστήριο, ανάλογα με την περίπτωση – δεν μπορεί να διαπιστώσει, στον βαθμό που απαιτείται, ότι η βούληση του ασθενούς είναι πράγματι να αρνηθεί τη σωτήρια ιατρική θεραπεία, η υποχρέωση προστασίας της ζωής του ασθενούς με την παροχή απαραίτητης φροντίδας θα πρέπει να υπερισχύει.

Τα σχετικά διεθνή κείμενα (ιδίως η Σύμβαση του Οβιέδο) αντικατοπτρίζουν τόσο την πολυπλοκότητα όσο και την ευαισθησία που σχετίζεται με την εισαγωγή και λειτουργία ενός συστήματος προηγμένων ιατρικών κατευθυντήριων οδηγιών. Ενώ τα κύρια όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης είχαν λάβει θέση υπέρ τέτοιων οδηγιών, σχετικά με τη διατήρηση της μη δεσμευτικής φύσης τους, η θέση αυτή προέβλεπε για τα Κράτη σημαντική διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την κατάσταση και τις μεθόδους εφαρμογής αυτών των εργαλείων. Όπως διαπιστώθηκε από τη συγκριτική μελέτη που ολοκληρώθηκε για την υπόθεση, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης είχε υιοθετήσει συγκεκριμένες διατάξεις και ρυθμίσεις για τις προηγμένες ιατρικές κατευθυντήριες οδηγίες, ή για το πώς να λαμβάνονται υπόψη οι επιθυμίες που είχαν εκφραστεί προηγουμένως, δεν το είχε πράξει με ομοιόμορφο τρόπο. Επομένως, φαινόταν ότι υπήρχε ποικιλία πρακτικών στην Ευρώπη όσον αφορά τις μεθόδους συμφιλίωσης, όσο το δυνατόν περισσότερο, του δικαιώματος στη ζωή και του δικαιώματος σεβασμού της αυτονομίας του ασθενούς, λαμβάνοντας υπόψη τις επιθυμίες που είχαν εκφραστεί προηγουμένως. Το Δικαστήριο θεώρησε έτσι ότι τόσο η αρχή της απόδοσης δεσμευτικής νομικής ισχύος στις προηγμένες ιατρικές κατευθυντήριες οδηγίες, όσο και οι σχετικές τυπικές και πρακτικές μέθοδοι, ανήκαν στη διακριτική ευχέρεια των Συμβαλλομένων Κρατών.

Στην υπόθεση *Reyes Jimenez κατά Ισπανίας*¹⁶, το Δικαστήριο εξέτασε ήδη τις διατάξεις του σχετικού εσωτερικού δικαίου που ρυθμίζουν την παροχή συναίνεσης και παρατήρησε ότι αυτές ήταν πλήρως συμβατές με τις αντίστοιχες διατάξεις της Σύμβασης του Οβιέδο. Το εσωτερικό ρυθμιστικό πλαίσιο σχετικά με τις προηγμένες ιατρικές κατευθυντήριες οδηγίες φαινόταν να είναι καλά αναπτυγμένο και καθοδηγούνταν από τις σχετικές διατάξεις και αρχές της παραπάνω Σύμβασης σχετικά με την αυτονομία του ασθενούς. Αποτελούσε μια συνετή εξισορρόπηση από τον νομοθέτη μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ασθενών, των αντίστοιχων υποχρεώσεων του Κράτους και σημαντικών δημοσίων συμφερόντων. Υπήρχαν επίσης σημαντικές ομοιότητες μεταξύ της νομολογίας του Δικαστηρίου και αυτής του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Ισπανίας, ιδίως στην αναγνώριση του δικαιώματος ενός ασθενούς με δικαιοπρακτική ικανότητα να απορρίψει μια μορφή ιατρικής θεραπείας, ακόμα και όταν αυτή είναι πιθανό να οδηγήσει σε θανατηφόρο αποτέλεσμα. Εξάλλου, η νομολογία του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Ισπανίας επιβεβαίωσε την ανάγκη δικαιολόγησης της χορήγησης ιατρικής θεραπείας παρά τη θέληση του ασθενούς, με αναφορά στις αρχές της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας και του σεβασμού στην ουσία της αυτονομίας του ασθενούς.

Επιπλέον, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι η απαίτηση, η άρνηση της ιατρικής θεραπείας να δίδεται εγγράφως, δεν ήταν κατ' αρχήν ασύμβατη με το άρθρο 8, το οποίο δεν προβλέπει καμία συγκεκριμένη μορφή συναίνεσης.

Το εναγόμενο Κράτος είχε επιλέξει να προσδώσει δεσμευτική ισχύ στις προηγμένες ιατρικές κατευθυντήριες οδηγίες και είχε λάβει συγκεκριμένα πρακτικά μέτρα για να διασφαλίσει ότι οι οδηγίες που δίνονταν από τους ασθενείς ήταν γνωστές και ακολουθούνταν στο σύστημα υγειονομικής

¹⁶. Προσφυγή No 57020/18, απόφαση της 8ης Μαρτίου 2022.

περίθαλψης σε όλη την εθνική επικράτεια. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι, όταν ένα τέτοιο σύστημα είχε τεθεί σε εφαρμογή (που αποτελούσε επιλογή εντός του περιθωρίου διακριτικής ευχέρειας του Κράτους) και βασίστηκαν σε αυτό οι ασθενείς που το είχαν χρησιμοποιήσει σωστά, ήταν σημαντικό να λειτουργεί αποτελεσματικά για την επίτευξη του σκοπού του.

Το κύριο χαρακτηριστικό της παρούσας υπόθεσης ήταν η εμπλοκή του δικαστή υπηρεσίας, μια συνήθης πρακτική του νοσοκομείου στη Μαδρίτη όταν φρόντιζε ασθενείς που αρνούσαν μετάγγιση αίματος. Το Δικαστήριο είχε αναγνωρίσει τον σημαντικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσουν τα δικαστήρια στην επίλυση διαφορών ή στη νομική καθοδήγηση σχετικά με ιατρικές θεραπείες. Ωστόσο, τα οφέλη της λήψης δικαστικής απόφασης σε ευαίσθητα θέματα που προκύπτουν υπό δύσκολες περιστάσεις θα εξαρτώνται αναγκαστικά από τις πληροφορίες που παρέχονταν ή που μπορούσαν να ληφθούν από αυτόν που θα λάμβανε την απόφαση.

Η αίτηση των ιατρών προς τον δικαστή υπηρεσίας περιείχε περιορισμένες, αλλά και ανακριβείς πληροφορίες, καθώς ανέφερε ότι η προσφεύγουσα είχε απορρίψει «όλους τους τύπους θεραπείας» και ότι η άρνησή της ήταν προφορική. Αυτό έδινε την εντύπωση – και έτσι είχε κατανοηθεί από τον δικαστή υπηρεσίας – ότι η άρνηση της προσφεύγουσας ήταν μόνο προφορική. Στην αξιολόγηση της κατάστασης, οι δύο αξιωματούχοι που ήρθαν σε επαφή με τον δικαστή υπηρεσίας, δηλαδή ο ιατροδικαστής και ο εισαγγελέας, ξεκίνησαν με την προδιάθεση ότι αυτό ήταν το γεγονός. Η έλλειψη βασικών πληροφοριών σχετικά με την αναφορά των επιθυμιών της προσφεύγουσας, οι οποίες είχαν καταγραφεί σε διάφορες μορφές και σε διάφορους χρόνους εγγράφως, ήταν καθοριστικής σημασίας στη λήψη απόφασης σχετικά με τη φροντίδα της προσφεύγουσας. Σε ένα σύστημα στο οποίο η άρνηση της ιατρικής θεραπείας έπρεπε να εκφράζεται εγγράφως, η έλλειψη αυτή ήταν σημαντική. Δεδομένου ότι ούτε η προσφεύγουσα ούτε κανείς άλλος σχετιζόμενος με αυτήν δεν είχε γνώση της απόφασης του δικαστή υπηρεσίας, δεν ήταν δυνατόν, ακόμη και θεωρητικά, να διορθωθεί αυτή η παράλειψη.

Λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις και τον βαθμό κατεπίγοντος, η πρακτική δυνατότητα να εμπλακεί η προσφεύγουσα στο κρίσιμο στάδιο της διαδικασίας – τη διαδικασία ενώπιον του δικαστή υπηρεσίας – ήταν σημαντικά μειωμένη. Είχε επίσης περιορίσει σοβαρά τις δυνατότητες του δικαστή υπηρεσίας να διεξάγει περαιτέρω έρευνες σχετικά με τα γεγονότα της κατάστασης. Αυτό καθιστούσε ακόμη πιο σημαντικό το να παρασχεθεί στον λαμβάνοντα την απόφαση μια επαρκής ενημέρωση για τα πραγματικά περιστατικά για τη λήψη μιας απόφασης, η οποία, σε κάθε περίπτωση, είχε εξαιρετικά σοβαρές συνέπειες για την προσφεύγουσα.

Επιπλέον, το ζήτημα που τέθηκε ήταν το δικαίωμα του ασθενούς με δικαιοπρακτική ικανότητα να αποφασίζει αυτόνομα για την υγειονομική του περίθαλψη. Αυτό προφανώς περιλάμβανε την ελευθερία να αλλάξει την απόφασή του, όπως και να τη διατηρήσει. Το ερώτημα αν η προσφεύγουσα είχε την ικανότητα να το πράξει ήταν κρίσιμο, δεδομένου ότι υπήρχε κατευθυντήρια οδηγία η οποία διασφάλιζε ότι η άρνησή της για μετάγγιση αίματος θα παρέμενε σε ισχύ στην περίπτωση που δεν θα ήταν σε θέση να λάβει μια τέτοια απόφαση τη δεδομένη χρονική στιγμή, σύμφωνα με το ισπανικό δίκαιο. Ωστόσο, το συγκεκριμένο ζήτημα δεν τέθηκε στον δικαστή εξαρχής. Αν και ο ιατροδικαστής το ανέφερε κατά την εξέταση της αίτησης, δεν αντιμετωπίστηκε ρητά στην απόφαση. Αντίθετα, απαντήθηκε εμμέσως αρνητικά μέσω της εξουσιοδότησης που δόθηκε για την άμεση εκτέλεση της απαραίτητης θεραπείας, χωρίς να χρειάζεται η λήψη συναίνεσης. Το Δικαστήριο παρατήρησε επιπλέον ότι δεν είχε γίνει καμία αναφορά στη διασφάλιση της εθνικής νομοθεσίας για περιπτώσεις όπου η συναίνεση του ασθενούς δεν μπορεί να ληφθεί, δηλαδή στη δυνατότητα διαβούλευσης, εφόσον το επιτρέπουν οι συνθήκες, με συγγενείς ή με άτομα που έχουν πραγματικούς δεσμούς με τον ασθενή. Ούτε είχε ληφθεί κάποιο τέτοιο μέτρο μετά από την κοινοποίηση της απόφασης στο νοσοκομείο.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι οποιαδήποτε αξιολόγηση της απόφασης πρέπει να συνεκτιμά τα εγγενή της διαδικασίας όρια και τον κατεπίγοντα χαρακτήρα υπό τον οποίο έπρεπε να διεξαχθεί, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπό τις περιστάσεις δεν ήταν εφικτή μια εκτενής νομική αιτιολόγηση. Υπό το πρίσμα της Σύμβασης και των εφαρμοστέων αρχών, η αιτιολογία της απόφασης είχε σαφώς αναφερθεί στη σημασία της προστασίας του δικαιώματος στη ζωή, ενώ η σημασία του σεβασμού του δικαιώματος του ασθενούς να αποφασίζει αυτόνομα για την ιατρική του περίθαλψη είχε ληφθεί υπόψη σε μικρότερο βαθμό. Λόγω των θανατηφόρων συνεπειών που θα επέρχονταν εάν η θεραπεία δεν εφαρμοζόταν, είχε δοθεί εξουσιοδότηση ανεπιφύλακτα ώστε να παρασχεθεί στην προσφεύγουσα οποιαδήποτε θεραπεία

ήταν αναγκαία για να σωθεί. Ουσιαστικά, η απόφαση είχε μεταφέρει την εξουσία λήψης απόφασης, από τη στιγμή της έκδοσής της, από την προσφεύγουσα στους ιατρούς. Οι επακόλουθες διαδικασίες δεν είχαν αντιμετωπίσει επαρκώς τα προαναφερθέντα ζητήματα.

Το Δικαστήριο αναγνώρισε πλήρως ότι οι ενέργειες του προσωπικού και των δύο νοσοκομείων την επίμαχη ημέρα είχαν καθοδηγηθεί από την υπέρτατη μέριμνα για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής περίθαλψης μιας ασθενούς που βρισκόταν υπό τη φροντίδα τους, σύμφωνα με τον θεμελιώδη κανόνα του ιατρικού επαγγέλματος. Δεν αμφισβήτησε τις εκτιμήσεις τους σχετικά με τη σοβαρότητα της κατάστασης της προσφεύγουσας εκείνη τη στιγμή, την επείγουσα ανάγκη να της παρασχεθεί θεραπεία, τις διαθέσιμες ιατρικές επιλογές υπό τις δεδομένες περιστάσεις ή το γεγονός ότι η ζωή της προσφεύγουσας σώθηκε εκείνη την ημέρα. Ωστόσο, δεν θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το εθνικό νομικό σύστημα είχε ανταποκριθεί επαρκώς στην καταγγελία της προσφεύγουσας ότι οι επιθυμίες της είχαν εσφαλμένα παραβλεφθεί. Οι διαπιστωθείσες ελλείψεις υποδείκνυαν ότι η επίμαχη παρέμβαση ήταν αποτέλεσμα μιας διαδικασίας λήψης αποφάσεων, η οποία, όπως εφαρμόστηκε στην παρούσα υπόθεση, δεν είχε αποδώσει τον απαιτούμενο σεβασμό στην αυτονομία της προσφεύγουσας, όπως αυτή προστατεύεται από το άρθρο 8. Αυτή την αυτονομία επιθυμούσε να ασκήσει προκειμένου να ακολουθήσει μια σημαντική διδασκαλία της θρησκείας της.

Παραβίαση άρθρου 8.

Άρθρο 41: το Δικαστήριο επιδίκασε στην προσφεύγουσα το ποσό των 12.000 ευρώ ως αποζημίωση για την ηθική βλάβη που υπέστη.

Άρθρο 10 – Ελευθερία έκφρασης

Υπόθεση Κανέλλης και άλλοι κατά Ελλάδας (Προσφυγές Νος 82623/17 και 83043/17), απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2024

αγωγή – συκοφαντική δυσφήμιση – άρθρο – πολιτικός

Οι προσφεύγοντες εργάζονται ως διευθυντής, δημοσιογράφος και εκδότης, αντίστοιχα, στο περιοδικό «The Athens Review of Books». Εναντίον του περιοδικού, ο πολιτικός Νίκος Κοτζιάς άσκησε αγωγή συκοφαντικής δυσφήμισης εξαιτίας ενός άρθρου που τον χαρακτήριζε «Γκαουλάιτερ του Σταλινισμού» και υποστήριζε ότι ήταν ένθερμος υποστηρικτής του καθεστώτος Χόνεκερ στην Ανατολική Γερμανία.

Ο Κοτζιάς δικαιώθηκε στα ελληνικά δικαστήρια, με τον Άρειο Πάγο να επιβεβαιώνει ότι οι ισχυρισμοί ήταν αναληθείς και προσβλητικοί. Οι συντελεστές του περιοδικού καταδικάστηκαν σε καταβολή 10.000 ευρώ. Οι προσφεύγοντες προσέφυγαν στο Δικαστήριο, υποστηρίζοντας ότι η καταδίκη τους παραβίαζε την ελευθερία της έκφρασης. Στην υπόθεση άσκησε, σύμφωνα με το άρθρο 36 της Σύμβασης, παρέμβαση ο Νίκος Κοτζιάς.

Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν είχαν εφαρμόσει τα κριτήρια που έχουν καθοριστεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου και δεν είχαν λάβει υπόψη ότι το άρθρο αναφερόταν σε πολιτικό πρόσωπο, αφορούσε ζήτημα πολιτικού ενδιαφέροντος και ότι οι εκφράσεις που χρησιμοποιήθηκαν, ακόμη και αν ήταν σκληρές, αποτελούσαν αξιολογικές κρίσεις βασισμένες σε γεγονότα σχετικά με τη θέση και τις απόψεις του κ. Κοτζιά. Ο μόνος ισχυρισμός που αποδείχθηκε ανακριβής ήταν ότι ο κ. Κοτζιάς είχε σπουδάσει στην Ανατολική Γερμανία. Αυτό, ωστόσο, δεν συνιστούσε δυσφήμιση και είχε αναφερθεί στο παρελθόν σε άλλα μέσα ενημέρωσης. Ως εκ τούτου, οι προσφεύγοντες είχαν ενεργήσει καλή τη πίστει.

Ο κ. Κοτζιάς, ως παρεμβαίνων, επικεντρώθηκε κυρίως στο παραδεκτό των αιτήσεων. Επιπλέον, υποστήριξε ότι οι εκφράσεις που χρησιμοποιήθηκαν και ο ισχυρισμός ότι είχε σπουδάσει στην Ανατολική Γερμανία με την «ευγενική βοήθεια» ενός πολιτικού κόμματος συνιστούσαν δυσφήμιση βασισμένη σε ψευδείς ειδήσεις. Οι προσφεύγοντες είχαν εσκεμμένα χρησιμοποιήσει ψευδή στοιχεία και υποτιμητικούς όρους, όπως «Gauleiter», που ουσιαστικά σημαίνει Ναζιστής διοικητής. Μάλιστα, κατά την άποψή του, τα ελληνικά δικαστήρια είχαν εξετάσει όλα τα ουσιαστικά στοιχεία και είχαν καταλήξει στο σωστό συμπέρασμα, καθώς οι προσφεύγοντες δεν είχαν ενεργήσει καλή τη πίστει, δεν είχαν παράσχει ακριβείς πληροφορίες και είχαν ξεπεράσει κάθε όριο κριτικής.

Δεν αμφισβητείται μεταξύ των διαδίκων ότι οι αστικές διαδικασίες για δυσφήμιση, τις οποίες καταγγέλλουν οι προσφεύγοντες, συνιστούσαν παρέμβαση στο δικαίωμά τους στην ελευθερία της έκφρασης, ότι ήταν «προβλεπόμενες από τον νόμο» και ότι επιδίωκαν τον θεμιτό σκοπό της «προστασίας της φήμης των άλλων». Απομένει να διαπιστωθεί εάν ήταν «αναγκαίες σε μια δημοκρατική κοινωνία»¹⁷.

Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένα επιβεβαιώσει¹⁸ τις γενικές αρχές που αφορούν την αναγκαιότητα οποιασδήποτε παρέμβασης στην ελευθερία της έκφρασης σε μια δημοκρατική κοινωνία. Στη νομολογία του¹⁹, το Δικαστήριο έχει επίσης προσδιορίσει έναν αριθμό σχετικών κριτηρίων όταν το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης σταθμίζεται έναντι του δικαιώματος στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής.

Εφαρμόζοντας τις αρχές αυτές στις περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης, το Δικαστήριο σημειώνει εκ προοιμίου ότι οι δηλώσεις του τέταρτου προσφεύγοντος ήταν τέτοιες που θα μπορούσαν να βλάψουν τη φήμη του κ. Κοτζιά και ότι, ως εκ τούτου, ήταν επαρκώς σοβαρές ώστε να ενεργοποιήσουν την προστασία που παρέχεται από το άρθρο 8 της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι το επίμαχο άρθρο αφορούσε την επιλογή του κεντρικού αμφιθεάτρου του Παλαιού Κοινοβουλίου ως τόπου παρουσίασης ενός βιβλίου του κ. Κοτζιά, με θέμα σχετικό με την ελληνική πολιτική, το οποίο αφορούσε ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος. Συνεπώς, το άρθρο αυτό απολαμβάνει υψηλού επιπέδου προστασίας βάσει του άρθρου 10, με τις αρχές να διαθέτουν ιδιαίτερα περιορισμένο περιθώριο διακριτικής ευχέρειας²⁰. Επιπλέον, ο κ. Κοτζιάς είναι Έλληνας πολιτικός και πανεπιστημιακός καθηγητής. Το Δικαστήριο, επομένως, αποδέχεται ότι ήταν ένα «δημόσιο πρόσωπο» για τους σκοπούς της νομολογίας²¹ του Δικαστηρίου και, συνεπώς, ότι όφειλε να επιδεικνύει μεγαλύτερο βαθμό ανεκτικότητας στην κριτική και τον δημόσιο έλεγχο.

Την ίδια στιγμή, το άρθρο 10 της Σύμβασης δεν εγγυάται απολύτως απεριόριστη ελευθερία έκφρασης, ακόμη και σε περιπτώσεις δημοσιογραφικής κάλυψης ζητημάτων σοβαρού δημόσιου ενδιαφέροντος και πολιτικών προσώπων. Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου, η άσκηση της ελευθερίας αυτής συνεπάγεται «καθήκοντα και ευθύνες», τα οποία αποκτούν ιδιαίτερη σημασία όταν, όπως στην παρούσα υπόθεση, τίθεται ζήτημα προσβολής της φήμης συγκεκριμένων ατόμων και υπονόμευσης των «δικαιωμάτων των άλλων». Λόγω αυτών των «καθηκόντων και ευθυνών» που ενυπάρχουν στην άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης, η προστασία που παρέχει το άρθρο 10 στους δημοσιογράφους, κατά την αναφορά τους σε θέματα γενικού ενδιαφέροντος, υπόκειται στον όρο αυτοί να δρουν με καλή πίστη, ώστε να παρέχουν ακριβείς και αξιόπιστες πληροφορίες, σύμφωνα με τους κανόνες δεοντολογίας της δημοσιογραφίας²². Πράγματι, σε περιπτώσεις όπου, αφενός, διατυπώνεται ένας ισχυρισμός ως γεγονός χωρίς να προσκομίζεται επαρκής απόδειξη για την υποστήριξή του και, αφετέρου, ο δημοσιογράφος ασχολείται με ζήτημα αμιγώς δημόσιου ενδιαφέροντος, η επαλήθευση του εάν ο δημοσιογράφος ενήργησε επαγγελματικά και με καλή πίστη καθίσταται ουσιώδης²³.

Το Δικαστήριο σημειώνει καταρχάς ότι οι εθνικές διαδικασίες ήταν αστικές και όχι ποινικές. Επιπλέον, από τις αποφάσεις τους προκύπτει ότι τα εθνικά δικαστήρια αναγνώρισαν πλήρως ότι η παρούσα υπόθεση αφορούσε μια σύγκρουση μεταξύ του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης και της

¹⁷. Βλ. ΕΔΔΑ *Satakunnan Markkinapörssi Oy και Satamedia Oy κατά Φινλανδίας* (Προσφυγή Νο 931/12), απόφαση της 27ης Ιουνίου 2017, παρ. 160.

¹⁸. Βλ. ΕΔΔΑ *Baka κατά Ουγγαρίας* (Προσφυγή Νο 20261/12), απόφαση της 23ης Ιουνίου 2016 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, *Bédat κατά Ελβετίας* (Προσφυγή Νο 56925/08), απόφαση της 29ης Μαρτίου 2016.

¹⁹. Βλ. ΕΔΔΑ *Axel Springer AG κατά Γερμανίας* (Προσφυγή Νο 39954/08), απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2012 και *Von Hannover κατά Γερμανίας* (Προσφυγές Νος 40660/08 και 60641/08), απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 2012.

²⁰. Βλ. ΕΔΔΑ *Morice κατά Γαλλίας* (Προσφυγή Νο 29369/10), απόφαση της 23ης Απριλίου 2015 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 125.

²¹. Βλ. ΕΔΔΑ *Couderc και Hachette Filipacchi Associés κατά Γαλλίας* (Προσφυγή Νο 40454/07), απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2015 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 117-123.

²². Βλ. ΕΔΔΑ *Rumyana Ivanova κατά Βουλγαρίας* (Προσφυγή Νο 36207/03), απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2008, παρ. 61 και *Euroapress Holding d.o.o. κατά Κροατίας* (Προσφυγή Νο 25333/06), απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2009, παρ. 58.

²³. Βλ. ΕΔΔΑ *Ivanovic and Doo Daily Press κατά Μαυροβουνίου* (Προσφυγή Νο 24387/10), απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, παρ. 66.

προστασίας της φήμης ή των δικαιωμάτων των άλλων, την οποία επιδίωξαν να επιλύσουν σταθμίζοντας τους σχετικούς παράγοντες. Στο σκεπτικό τους, τα εθνικά δικαστήρια εξισορρόπησαν τα αντικρουόμενα δικαιώματα και έκριναν ότι ήταν απαραίτητο να περιοριστεί η ελευθερία της έκφρασης των προσφευγόντων, προκειμένου να προστατευθεί η φήμη του κ. Κοτζιά.

Όσον αφορά την ταξινόμηση των επίμαχων δηλώσεων, δηλαδή «Γκαουλάιτερ του Σταλινισμού», «θαυμαστής και υποστηρικτής του καθεστώτος Χόνεκερ», «μεταλλαγμένος κήρυκας του Χόνεκερ», τον ισχυρισμό ότι ο κ. Κοτζιάς είχε σπουδάσει στην Ανατολική Γερμανία και την άποψη ότι πολλοί από όσους κατείχαν θέσεις στα λιμάνια έπρεπε να ήταν οπαδοί του, το εφετείο θεώρησε αυτές τις φράσεις ως δηλώσεις γεγονότων. Ο Άρειος Πάγος αργότερα έκρινε ότι η πρώτη και η τρίτη φράση συνιστούσαν αξιολογικές κρίσεις και ταξινόμησε τη δεύτερη τόσο ως αξιολογική κρίση όσο και ως δήλωση γεγονότος. Οι υπόλοιπες φράσεις θεωρήθηκαν δηλώσεις γεγονότος. Το Δικαστήριο δεν βλέπει λόγο να αποκλίνει από αυτή την αιτιολογημένη εκτίμηση.

Το Δικαστήριο θεωρεί ότι φράσεις όπως «Γκαουλάιτερ του Σταλινισμού», «θαυμαστής και υποστηρικτής του καθεστώτος Χόνεκερ» και «μεταλλαγμένος κήρυκας του Χόνεκερ» συνιστούν αξιολογικές κρίσεις, για τις οποίες το κρίσιμο ερώτημα είναι εάν υπήρχε επαρκής πραγματική βάση. Η νομολογία²⁴ του Δικαστηρίου είναι σαφής: όσο πιο σοβαρός είναι ο ισχυρισμός, τόσο πιο ισχυρή πρέπει να είναι η πραγματική του βάση. Οι καταγγελίες στην παρούσα υπόθεση ήταν αρκετά σοβαρές, καθώς ο κ. Κοτζιάς παρουσιαζόταν ως υποστηρικτής και θαυμαστής του καθεστώτος Χόνεκερ, το οποίο ήταν γνωστό για τις ακραίες μεθόδους του, ιδίως σε σχέση με τους πολιτικούς του αντιπάλους. Ωστόσο, δεν υπάρχει τίποτα στον φάκελο της υπόθεσης που να δείχνει ότι οι προσφεύγοντες στην παρούσα υπόθεση επιδίωξαν να επαληθεύσουν την αλήθεια ή την αξιοπιστία αυτών των ισχυρισμών σε υψηλό επίπεδο. Συγκεκριμένα, στο επίμαχο άρθρο, ο τέταρτος προσφεύγων συνέδεσε αυτές τις αξιολογικές κρίσεις με ορισμένα γεγονότα, δηλαδή με το γεγονός ότι ο κ. Κοτζιάς είχε σπουδάσει στην Ανατολική Γερμανία με τη βοήθεια του Κομμουνιστικού Κόμματος κατά τη διάρκεια του καθεστώτος Χόνεκερ και ότι πολλοί από τους ανθρώπους που κατείχαν θέσεις στα λιμάνια έπρεπε να ήταν οπαδοί του. Ωστόσο, όπως υπογράμμισε ο Άρειος Πάγος, τα γεγονότα αυτά αποδείχθηκαν αναληθή. Παρόλο που οι προσφεύγοντες προσκόμισαν κάποια έγγραφα στις εθνικές διαδικασίες για να αποδείξουν ότι ο κ. Κοτζιάς ήταν θαυμαστής του σοσιαλισμού και είχε εκφράσει θετικές απόψεις για την Ανατολική Γερμανία, εντούτοις κανένα από αυτά δεν απέδειξε ότι υποστήριζε ή θαύμαζε το καθεστώς Χόνεκερ. Ο πραγματικός ισχυρισμός ότι είχε σπουδάσει στην Ανατολική Γερμανία με τη βοήθεια του Κομμουνιστικού Κόμματος αποδείχθηκε αναληθής, καθώς ο κ. Κοτζιάς είχε σπουδάσει στη Δυτική Γερμανία, χωρίς να υπάρχουν αποδείξεις ότι είχε λάβει οικονομική ή άλλη υποστήριξη από το Κομμουνιστικό Κόμμα. Τέλος, δεν υπήρξε καμία απόδειξη ότι «πολλοί από τους ανθρώπους που κατείχαν θέσεις στα λιμάνια» ήταν μαθητές ή οπαδοί του κ. Κοτζιά.

Συμπερασματικά, τα εθνικά δικαστήρια έκριναν ότι οι δηλώσεις γεγονότος ήταν αναληθείς, καθώς οι προσφεύγοντες δεν παρείχαν επαρκείς αποδείξεις, και ότι οι αξιολογικές κρίσεις ήταν υπερβολικές λόγω της πλήρους έλλειψης πραγματικής βάσης που να τις στηρίζει. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι προσφεύγοντες είχαν σκοπίμως προσβάλει τον κ. Κοτζιά, παρουσιάζοντάς τον ως υποστηρικτή του καθεστώτος Χόνεκερ και, ως εκ τούτου, ως φανατικό άτομο με ακραίες απόψεις και ολοκληρωτικές ιδέες. Αυτό συνιστούσε συκοφαντική δυσφήμιση και ήταν ικανό να πλήξει τη φήμη του κ. Κοτζιά, όπως κατέληξαν τα εθνικά δικαστήρια. Το Δικαστήριο συμφωνεί με την εκτίμηση των εθνικών δικαστηρίων ότι στην παρούσα υπόθεση υπήρξε υπέρβαση των ορίων της υπεύθυνης δημοσιογραφίας²⁵.

Επιπλέον, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι προσφεύγοντες κρίθηκαν από τα πολιτικά δικαστήρια ότι έφεραν ευθύνη και τους επιβλήθηκε η καταβολή 10.000 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη, καθώς και 800 ευρώ για τα έξοδα και τις δαπάνες του ενάγοντος. Το Δικαστήριο αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι η αποζημίωση επιδικάστηκε εις ολόκληρον στους προσφεύγοντες. Δεν υποστηρίχθηκε ούτε αποδείχθηκε ότι η επιδίκαση αυτού του ποσού θα είχε σοβαρό αντίκτυπο στην

²⁴. Βλ. ΕΔΔΑ *Pedersen και Baadsgaard κατά Δανίας* (Προσφυγή Νο 49017/99), απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2004 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 66.

²⁵. Βλ. ΕΔΔΑ *Θωμαϊδής κατά Ελλάδας* (Προσφυγή Νο 28345/16), απόφαση της 7ης Μαΐου 2024, παρ. 36.

οικονομική κατάσταση των προσφευγόντων. Συνεπώς, το Δικαστήριο θεωρεί ότι το ποσό της αποζημίωσης ήταν εύλογο και αναλογικό σε σχέση με τη βλάβη που υπέστη η φήμη του ενάγοντος.

Συνεπώς, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι σε εθνικό επίπεδο επετεύχθη μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ των συγκρουόμενων δικαιωμάτων στην υπό κρίση υπόθεση και ότι τα εθνικά δικαστήρια παρείχαν επαρκείς και συναφείς λόγους για να αιτιολογήσουν την αναγκαιότητα του περιορισμού στην ελευθερία της έκφρασης των προσφευγόντων. Δεν διακρίνει κάποιον ισχυρό λόγο ώστε να υποκαταστήσει την κρίση των εθνικών δικαστηρίων ή να αναιρέσει την εξισορρόπηση που έκαναν.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή ως προδήλως αβάσιμη.

Άρθρο 1 Πρώτου Πρωτοκόλλου – Προστασία ιδιοκτησίας

Υπόθεση British Airways PLC κατά Σερβίας (Προσφυγή Νο 76581/16), απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2024

αεροπορικό δυστύχημα – αποζημίωση

Στις 10 Σεπτεμβρίου 1976, ένα αεροσκάφος που εκμεταλλευόταν η προσφεύγουσα εταιρεία συγκρούστηκε στον αέρα με άλλο αεροσκάφος της Adria Airways. Και οι 176 επιβαίνοντες στα δύο αεροσκάφη σκοτώθηκαν. Αργότερα διαπιστώθηκε ότι η σύγκρουση οφειλόταν σε σφάλμα των ελεγκτών εναέριας κυκλοφορίας στο Ζάγκρεμπ, την πρωτεύουσα της τότε Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Κροατίας, μίας από τις έξι συνιστώσες δημοκρατίες της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1979, η προσφεύγουσα εταιρεία κατέθεσε στο Εμπορικό Δικαστήριο του Βελιγραδίου αγωγή αποζημίωσης κατά της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Κροατίας. Μια ασφαλιστική εταιρεία, η Dunav Insurance, κατέθεσε αγωγή αποζημίωσης εκ μέρους της Adria Airways. Το δικαστήριο ανέβαλε την εκδίκαση της υπόθεσης της προσφεύγουσας εταιρείας αρκετές φορές, εν αναμονή της επίλυσης θεμάτων διαδοχής που προέκυψαν από τη διάλυση, το 1991, της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Κροατίας και αργότερα από τη διάλυση της Ένωσης Κρατών Σερβίας και Μαυροβουνίου, το 2006. Συγκεκριμένα, η διαδικασία ανεστάλη από τις 20 Οκτωβρίου 1995 έως τις 2 Ιουνίου 2004, από τις 4 Ιουλίου έως τις 30 Νοεμβρίου 2006, και από τις 15 Οκτωβρίου 2007 έως τις 16 Ιουλίου 2009.

Στις 18 Οκτωβρίου 2000, το Εμπορικό Δικαστήριο του Βελιγραδίου έκανε δεκτή την αγωγή αποζημίωσης της Dunav Insurance, επιδικάζοντας τόκους και δικαστικά έξοδα. Η σχετική απόφαση επικυρώθηκε από το Εφετείο Εμπορικών Υποθέσεων και το Ανώτατο Δικαστήριο της Σερβίας. Το αντίδικο μέρος ήταν η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, ως ο μοναδικός νομικός διάδοχος της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Κροατίας.

Στις 16 Ιουνίου 2011, το Εμπορικό Δικαστήριο του Βελιγραδίου έκανε δεκτή την αγωγή της προσφεύγουσας εταιρείας, επιδικάζοντας αποζημίωση, τόκους από τις 9 Σεπτεμβρίου 1979 και δικαστικά έξοδα, τα οποία θα έπρεπε να καταβάλει η Σερβία, καθώς το δικαστήριο τη θεώρησε νομικό διάδοχο της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Κροατίας. Η κυβέρνηση άσκησε έφεση.

Στις 24 Οκτωβρίου 2011, το Εφετείο Εμπορικών Υποθέσεων επικύρωσε την απόφαση της 16ης Ιουνίου 2011 ως προς το σκέλος της αποζημίωσης, αλλά αναπροσάρμοσε τους τόκους, υπολογίζοντάς τους από την ημερομηνία της απόφασης του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου. Και τα δύο μέρη ζήτησαν την αναίρεση της απόφασης.

Στις 8 Νοεμβρίου 2012, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της Δημοκρατίας της Σερβίας έκρινε απαράδεκτη *ratione valoris* (λόγω χρηματικού ύψους) την αναίρεση που υπέβαλε η προσφεύγουσα εταιρεία, επικαλούμενο τη νομοθετική διάταξη που απαιτούσε το διεκδικούμενο ποσό να υπερβαίνει την αντιστοιχία των 300.000 ευρώ. Ωστόσο, εξέτασε επί της ουσίας την αναίρεση του εναγόμενου Κράτους και αποφάνθηκε ότι η Σερβία θα μπορούσε να θεωρηθεί υπεύθυνη για τις αξιώσεις αποζημίωσης της προσφεύγουσας εταιρείας μόνο κατά ποσοστό 35,77%, σύμφωνα με τη Συμφωνία για τα Ζητήματα Διαδοχής, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 2 Ιουνίου 2004 (έγινε αναφορά στο Παράρτημα C, Άρθρο 5[C], στο Παράρτημα F, Άρθρο 1[F]), και στο άρθρο 2 του Νόμου περί κύρωσης της Συμφωνίας μεταξύ της Δημοκρατίας της Σερβίας και της Δημοκρατίας του Μαυροβουνίου για τη

ρύθμιση της συμμετοχής σε διεθνείς χρηματοοικονομικούς οργανισμούς και τη διανομή χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων του 2006, μειώνοντας έτσι τα ποσά που επιδικάστηκαν στην προσφεύγουσα εταιρεία.

Στις 30 Ιουλίου 2013, η προσφεύγουσα εταιρεία προσέφυγε στο Συνταγματικό Δικαστήριο της Σερβίας, ισχυριζόμενη παραβίαση των συνταγματικών της δικαιωμάτων: 1) στη διεξαγωγή δίκης εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, 2) σε δίκαιη δίκη, 3) σε αποζημίωση, 4) στην προστασία της περιουσίας, και 5) στην ίση προστασία των δικαιωμάτων και την απαγόρευση των διακρίσεων.

Στις 3 Ιουνίου 2016, το Συνταγματικό Δικαστήριο της Σερβίας αναγνώρισε την παραβίαση του δικαιώματος της προσφεύγουσας εταιρείας για διεξαγωγή δίκης εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, απορρίπτοντας τους υπόλοιπους ισχυρισμούς.

Επικαλούμενη το άρθρο 6 παρ. 1 και το άρθρο 14 της Σύμβασης, το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 και το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμ. 12, η προσφεύγουσα εταιρεία παραπονέθηκε ότι δεν μπόρεσε να λάβει πλήρη αποζημίωση για τις ζημίες. Υποστήριξε ότι οι αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων, που εν μέρει έκαναν δεκτές τις αξιώσεις αποζημίωσης, ήταν αυθαίρετες, ανεπαρκώς αιτιολογημένες και εισήγαγαν διακρίσεις.

Οι σχετικές διατάξεις του διεθνούς δικαίου και της πρακτικής σχετικά με τη διαδοχή Κρατών μετά από τη διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και, ειδικότερα, της Συμφωνίας για τα Ζητήματα Διαδοχής αναφέρονται στην υπόθεση *Alisić και λοιποί κατά Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, Κροατίας, Σερβίας, Σλοβενίας και πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας*²⁶.

Η προσφεύγουσα εταιρεία κατήγγειλε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης αναφορικά με τη μη λήψη πλήρους αποζημίωσης για τις ζημίες που ισχυρίζεται ότι υπέστη.

Αναφορικά με την ένσταση της Κυβέρνησης περί ελλείψεως δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου *ratione temporis*, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η προσφεύγουσα εταιρεία δεν παραπονέθηκε για τη ζημία που υπέστη η περιουσία της λόγω της εναέριας σύγκρουσης, η οποία αναμφίβολα αποτελεί στιγμιαία πράξη που συνέβη πριν από την κύρωση της Σύμβασης από τη Σερβία στις 3 Μαρτίου 2004 και, ως εκ τούτου, βρίσκεται εκτός της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου *ratione temporis*. Η προσφυγή αφορά την αποτυχία του Κράτους να καταβάλει πλήρη αποζημίωση για τη ζημία που η προσφεύγουσα εταιρεία ισχυρίζεται ότι υπέστη, μια κατάσταση που επιλύθηκε τελικά από τα σερβικά δικαστήρια το 2016. Η αποτυχία αυτή εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου *ratione temporis* μετά από την κύρωση της Σύμβασης από τη Σερβία. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο θα εξετάσει την προσφυγή της προσφεύγουσας εταιρείας μόνο αναφορικά με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα από τις 3 Μαρτίου 2004 και μετά. Επιπλέον, για λόγους κατανόησης του γενικού πλαισίου και εξετάζοντας την κατάσταση στο σύνολό της, θα λάβει υπόψη του κάθε σχετικό γεγονός που προηγήθηκε της ημερομηνίας αυτής. Η ένσταση της Κυβέρνησης, επομένως, απορρίφθηκε από το Δικαστήριο.

Η εναγόμενη Κυβέρνηση ανέφερε ότι η προσφεύγουσα εταιρεία δεν μπορούσε να έχει εύλογη προσδοκία ότι η αξίωση αποζημίωσής της θα γινόταν αποδεκτή στο σύνολό της. Το υπεύθυνο για τη ζημία που υπέστη η προσφεύγουσα εταιρεία Κράτος, δηλαδή η Σοσιαλιστική Ομοσπονδία Σερβίας και Μαυροβουνίου, είχε πάντως να υφίσταται και η Σερβία δεν ήταν το μόνο διάδοχο Κράτος που προέκυψε μετά τη διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Σερβίας και Μαυροβουνίου. Η προσφεύγουσα εταιρεία δεν μπορούσε να προσδοκά ότι η Σερβία θα καταβάλει το πλήρες ποσό αποζημίωσης για τη ζημία που προκλήθηκε από τις αρχές του προκάτοχου Κράτους.

Οι γενικές αρχές που εφαρμόζονται στην παρούσα προσφυγή έχουν συνοψιστεί, μεταξύ άλλων, στις υποθέσεις *Centro Europa 7 S.r.l. και Di Stefano κατά Ιταλίας*²⁷ και *Anheuser-Busch Inc. κατά Πορτογαλίας*²⁸.

²⁶. Προσφυγή Νο 60642/08, απόφαση της 16ης Ιουλίου 2014, παρ. 59-67.

²⁷. Προσφυγή Νο 38433/09, απόφαση της 7ης Ιουνίου 2012 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 171-173.

²⁸. Προσφυγή Νο 73049/01, απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2007 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 63-65.

Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει²⁹ επίσης ότι η Σύμβαση δεν επιβάλλει καμία συγκεκριμένη υποχρέωση στα Συμβαλλόμενα Κράτη να παρέχουν αποκατάσταση για βλάβες ή ζημιές που προκλήθηκαν πριν από την κύρωση της Σύμβασης. Το ίδιο ενδεχομένως ισχύει και για τις ρυθμίσεις αποκατάστασης ή αποζημίωσης που έχουν θεσπιστεί με προγενέστερη νομοθεσία πριν από την κύρωση, εφόσον αυτή η νομοθεσία παρέμεινε σε ισχύ μετά την κύρωση του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης³⁰.

Η παρούσα υπόθεση πρέπει να διακριθεί από παλαιότερες υποθέσεις³¹ στις οποίες το Δικαστήριο εξέτασε την αποτυχία των εν λόγω εναγόμενων Κρατών να αναγνωρίσουν ή να καταβάλουν τα χρέη τους. Στην παρούσα υπόθεση, τα εθνικά δικαστήρια αναγνώρισαν ρητά τις αξιώσεις της προσφεύγουσας εταιρείας και τις ικανοποίησαν εν μέρει, με βάση το μερίδιο που αναλογούσε στη Σερβία σύμφωνα με τη Συμφωνία Διαδοχής που υπεγράφη από τα διάδοχα Κράτη μετά τη διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Σερβίας και Μαυροβουνίου. Στο Δικαστήριο, η προσφεύγουσα εταιρεία υποστήριξε ότι δικαιούται πλήρη αποζημίωση για τη ζημία που προκλήθηκε από το ατύχημα που αποδόθηκε στους ελεγκτές εναέριας κυκλοφορίας της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Σερβίας και Μαυροβουνίου. Επομένως, το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει αν οι προσδοκίες της προσφεύγουσας εταιρείας να λάβει πλήρη αποζημίωση μετά τη διάλυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Σερβίας και Μαυροβουνίου ήταν ευλόγως δικαιολογημένες.

Το Δικαστήριο απαντά αρνητικά σε αυτή την ερώτηση. Σημειώνει ότι οι διαδικασίες στην υπόθεση της προσφεύγουσας εταιρείας είχαν ξεκινήσει κατά της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Σερβίας και Μαυροβουνίου, της οποίας η διάλυση το 1991 άφησε αναπάντητα νομικά ζητήματα, συμπεριλαμβανομένης της κατανομής των χρεών και της ευθύνης της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Σερβίας και Μαυροβουνίου. Μετά από τη Συμφωνία Διαδοχής του 2004, η οποία ρύθμιζε το ζήτημα της ευθύνης μεταξύ των διαδόχων Κρατών, οι διαδικασίες συνεχίστηκαν κατά της Σερβίας, η οποία ήταν η μόνη εναγόμενη πλευρά. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, θα έπρεπε να ήταν γνωστό στην προσφεύγουσα εταιρεία ότι τα σερβικά δικαστήρια ήταν αρμόδια να αποφασίσουν για την υπόθεσή της μόνο στον βαθμό που αφορούσε την ευθύνη της Σερβίας. Επιπλέον, η προσφεύγουσα εταιρεία δεν επικαλέστηκε καμία νομική διάταξη του σερβικού ή διεθνούς δικαίου που να δικαιολογεί την προσδοκία της να της επιδικαστεί η πλήρης αποζημίωση που είχε καταθέσει αρχικά κατά της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Σερβίας και Μαυροβουνίου. Ούτε απέδειξε ότι η Σερβία είχε αποδεχθεί οικειοθελώς την κοινή και αλληλέγγυα ευθύνη για την αδικοπραξία που αποδόθηκε στη Σοσιαλιστική Ομοσπονδία Σερβίας και Μαυροβουνίου. Αντίθετα, το Δικαστήριο σημειώνει ότι, όπως υπογράμμισε το Ανώτατο Δικαστήριο της Σερβίας, η Σερβία ήταν μόνο ένα από τα έξι διάδοχα Κράτη της πλέον διαλυμένης Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Σερβίας και Μαυροβουνίου. Όσον αφορά τα περιουσιακά στοιχεία της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Σερβίας και Μαυροβουνίου, τα διάδοχα Κράτη καθόρισαν τα μερίδιά τους στη Συμφωνία Διαδοχής που υπέγραψαν. Χρησιμοποίησαν τον ίδιο κανόνα όταν καθόριζαν την αντίστοιχη ευθύνη τους, με το κάθε Κράτος να αναλαμβάνει μερίδιο των χρεών της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Σερβίας και Μαυροβουνίου. Στην παρούσα περίπτωση, τα εθνικά δικαστήρια δεν έκαναν τίποτα περισσότερο από το να ερμηνεύσουν και να εφαρμόσουν τη Συμφωνία Διαδοχής, όσον αφορά τη Σερβία, ως την μόνη εναγόμενη πλευρά, και η προσφεύγουσα εταιρεία δεν εισέφερε τίποτα που να δείχνει ότι μια τέτοια ερμηνεία ήταν αντίθετη με οποιαδήποτε εδραιωμένη εθνική πρακτική. Τα δικαστήρια έκριναν τη Σερβία υπεύθυνη για τις αδικοπραξίες της και ικανοποίησαν εν μέρει τις αξιώσεις της προσφεύγουσας εταιρείας, σύμφωνα με το «δίκαιο μερίδιο» της Σερβίας προς τις ενοχικές υποχρεώσεις της πρώην Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας Σερβίας και Μαυροβουνίου, όπως καθορίζεται στην εφαρμοστέα ρύθμιση.

Τέλος, το Δικαστήριο κρίνει ως αβάσιμο τον ισχυρισμό της προσφεύγουσας εταιρείας ότι η ασφαλιστική εταιρεία Dunav είχε λάβει πλήρη αποζημίωση το 2003. Το γεγονός αυτό προηγήθηκε της Συμφωνίας Διαδοχής και της προσχώρησης της Σερβίας στη Σύμβαση το 2004 και δεν επηρεάζει την παραπάνω διαπίστωση.

²⁹. Βλ. ΕΔΔΑ *Korecký κατά Σλοβακίας* (Προσφυγή No 44912/98), απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 2004, παρ. 38.

³⁰. Βλ. ΕΔΔΑ *Văleanu και άλλοι κατά Ρουμανίας* (Προσφυγή No 59012/17), απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2022, παρ. 35.

³¹. Βλ. ΕΔΔΑ *Ališić και λοιποί κατά Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, Κροατίας, Σερβίας, Σλοβενίας και πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας*, υπόθεση *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão και άλλοι κατά Πορτογαλίας* (Προσφυγές Nos 29813/96 και 30229/96), απόφαση της 10ης Απριλίου 2001, παρ. 43.

Συνεπώς, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η προσφεύγουσα εταιρεία δεν μπορούσε να έχει «εύλογη προσδοκία» να της επιδικαστεί από τα αστικά δικαστήρια πλήρης αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη από τη Σερβία και ότι η αξίωσή της, στο μέρος που αφορά το ποσό της αποζημίωσης που ισχυρίζεται ότι δικαιούνταν, δεν συνιστούσε «περιουσία» κατά την έννοια του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης.

Συνάγεται από τα παραπάνω ότι, στον βαθμό που η προσφυγή αυτή αφορά την άρνηση των εθνικών αρχών να ικανοποιήσουν πλήρως τις αξιώσεις της προσφεύγουσας εταιρείας, είναι απαράδεκτη *ratione materiae* και πρέπει να απορριφθεί.

Απαράδεκτη η προσφυγή.

Υπόθεση Α.Λ. και Ε.Ι. κατά Γαλλίας (Προσφυγές Νος 44715/20 και 47930/21), απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2024

ανάκτηση δεδομένων χρηστών εφαρμογής – Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας

Οι προσφεύγοντες είναι δύο Βρετανοί υπήκοοι που κρατούνται σε φυλακή στο Ηνωμένο Βασίλειο. Κατηγορήθηκαν για τη χρήση του EncroChat σε ποινικές διαδικασίες εναντίον τους σε αυτό το Κράτος. Το EncroChat ήταν ένα εργαλείο κρυπτογραφημένων τηλεπικοινωνιών για κινητά τηλέφωνα που λειτουργούσε ως κλειστό δίκτυο και είχε διανεμηθεί κρυφά από το 2016 έως το 2020.

Οι προσφυγές τους αφορούν την απομακρυσμένη ανάκτηση δεδομένων χρηστών του EncroChat από τις γαλλικές αρχές από την 1η Απριλίου έως τις 2 Ιουνίου 2020 στο πλαίσιο ερευνών που είχαν ξεκινήσει στη Γαλλία και τη μεταφορά των δεδομένων που αφορούσαν άτομα που χρησιμοποίησαν το EncroChat στο Ηνωμένο Βασίλειο προς τις βρετανικές αρχές επιβολής του νόμου, κατόπιν Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας (ΕΙΟ) που εκδόθηκε από το Ηνωμένο Βασίλειο στις 11 Μαρτίου 2020. Οι προσφεύγοντες δεν έκαναν χρήση κανενός ενδίκου μέσου στα γαλλικά δικαστήρια.

Το Δικαστήριο εξέτασε εάν η Γαλλία είχε δικαιοδοσία. Τα αμφισβητούμενα δεδομένα είχαν ανακτηθεί μέσω μιας απομακρυσμένης παραβίασης δεδομένων που διεξήχθη στο πλαίσιο ερευνών που είχαν ανατεθεί σε γαλλικούς ανακριτές που ενεργούσαν υπό την εξουσία Γάλλων δικαστών και εισαγγελέων. Οι επιχειρήσεις ανάκτησης είχαν πραγματοποιηθεί από τη γαλλική επικράτεια και η παραβίαση είχε εκκινήσει από διακομιστή που βρισκόταν εκεί. Η πράξη της ανάκτησης, επομένως, αποδόθηκε στη Γαλλία. Το γεγονός ότι η επιχείρηση ανάκτησης είχε παράξει μέρος των αποτελεσμάτων της εκτός της γαλλικής επικράτειας, επιτρέποντας την απομακρυσμένη πρόσβαση σε δεδομένα από κινητά τηλέφωνα που βρίσκονταν στο εξωτερικό, δεν επηρέασε τη διαπίστωση αυτή. Τα δεδομένα που αφορούσαν τους χρήστες του EncroChat που βρίσκονταν στο Ηνωμένο Βασίλειο είχαν συλλεχθεί από τους γαλλικούς ανακριτές πριν από τη μεταφορά τους στην Εθνική Υπηρεσία Εγκλήματος του Ηνωμένου Βασιλείου, σύμφωνα με τις οδηγίες Γάλλου εισαγγελέα κατ' εφαρμογή Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας (ΕΙΟ). Δεν υποβλήθηκε κανένας ισχυρισμός ότι τα ανακτηθέντα δεδομένα είχαν αποθηκευτεί εκτός Γαλλίας. Οι ανακριτές είχαν καταφέρει να εκτελέσουν την Εντολή Έρευνας του Ηνωμένου Βασιλείου ενεργώντας από την έδρα τους στη Γαλλία. Συνεπώς, τα δεδομένα είχαν επίσης αποθηκευτεί και κοινοποιηθεί από τη γαλλική επικράτεια. Τα ανακτηθέντα δεδομένα αφορούσαν χρήστες του EncroChat και ήταν τέτοια ώστε να επιτρέπουν την ταυτοποίηση αυτών των χρηστών. Επομένως, το γεγονός ότι οι χρήστες του EncroChat που βρίσκονταν στο Ηνωμένο Βασίλειο ταυτοποιήθηκαν μόνο μετά από την εκτέλεση της Εντολής Έρευνας δεν έκανε τα μεταφερόμενα δεδομένα λιγότερο προσωπικά και δεν απαλλάσσει τη Γαλλία από την υποχρέωσή της να σεβαστεί τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων.

Το Δικαστήριο συμπέρανε ότι η Γαλλία είχε δικαιοδοσία. Σημείωσε, επιπλέον, ότι το συμπέρασμα αυτό ήταν σύμφωνο με τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), σύμφωνα με την οποία η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των αποφάσεων και δικαστικών πράξεων απαγόρευε στις αρχές, που είχαν εκδώσει την Εντολή Έρευνας για τη μετάδοση τέτοιων δεδομένων ως αποδεικτικών στοιχείων, να ελέγχουν τη νομιμότητα της ξεχωριστής διαδικασίας, με την οποία το εκτελούν μέλος κράτος είχε συλλέξει τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία.

Το Δικαστήριο, στη συνέχεια, εξέτασε εάν οι προσφεύγοντες έχουν την ιδιότητα του θύματος. Το EncroChat ήταν ένα κρυπτογραφημένο εργαλείο τηλεπικοινωνιών που δεν είχε διανεμηθεί ελεύθερα

και λειτουργούσε ως κλειστό δίκτυο: οι χρήστες μπορούσαν να επικοινωνούν μόνο μεταξύ τους, μέσω ειδικών τηλεφώνων και συνδρομής στην υπηρεσία. Συνεπώς, το μέτρο ανάκτησης δεδομένων μπορούσε να αφορά μόνο ένα συγκεκριμένο σύνολο ατόμων, περιορισμένο στους χρήστες του EncroChat, και όχι όλους τους χρήστες των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών ή του διαδικτύου. Ως εκ τούτου, έπρεπε να καθοριστεί εάν οι προσφεύγοντες είχαν αποδείξει επαρκώς ότι ήταν μέρος της ομάδας ατόμων που στοχοποιήθηκε κατά την επιχείρηση ανάκτησης δεδομένων.

Αφού συνελήφθησαν στο πλαίσιο της επίμαχης επιχείρησης ανάκτησης δεδομένων, κατηγορήθηκαν για τη χρήση του EncroChat στη δίωξη που ασκήθηκε εναντίον τους στο Ηνωμένο Βασίλειο. Και οι δύο προσφεύγοντες απέδειξαν ότι η εισαγγελία είχε προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία που αποκτήθηκαν μέσω της επιχείρησης ανάκτησης δεδομένων. Χωρίς αμφιβολία, ενώπιον των αρχών του Ηνωμένου Βασιλείου αρνήθηκαν τη χρήση του EncroChat και ενώπιον του Δικαστηρίου δεν δηλώσαν ότι ήταν χρήστες του συγκεκριμένου κρυπτογραφημένου τηλεπικοινωνιακού εργαλείου. Το Δικαστήριο σημείωσε, ωστόσο, ότι ένας τέτοιος ισχυρισμός θα μπορούσε να έχει σημαντικό βάρος στην αξιολόγηση του κατά πόσον υπήρχε ευθύνη. Διαπίστωσε ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που παρουσίασαν ήταν επαρκή για να τους αποδοθεί το καθεστώς του θύματος. Η απαίτηση να αποδείξουν ότι ήταν χρήστες του EncroChat τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο θα ισοδυναμούσε ουσιαστικά με εξαναγκασμένη αυτοενοχοποίηση και θα συνιστούσε δυσανάλογο εμπόδιο στην αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος ατομικής προσφυγής βάσει του άρθρου 34 της Σύμβασης.

Το γεγονός ότι οι προσφεύγοντες ζούσαν εκτός Γαλλίας αλλά και το γεγονός ότι δεν είχαν επιλέξει ελεύθερα να υπαχθούν στη δικαιοδοσία του εναγόμενου Κράτους δεν ήταν επαρκή στοιχεία ώστε να απαλλαγούν από την υποχρέωσή τους να εξαντλήσουν τα εσωτερικά ένδικα μέσα που ήταν διαθέσιμα στο εν λόγω Κράτος. Το Δικαστήριο έπρεπε να διαπιστώσει εάν υπήρχε ένδικο μέσο που να πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 35 παρ. 1 της Σύμβασης, το οποίο να ήταν διαθέσιμο στους προσφεύγοντες στη Γαλλία.

Σύμφωνα με το γαλλικό δίκαιο και, ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 694-41 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, μια νομική προσφυγή, μια αίτηση αποκλεισμού αποδεικτικών στοιχείων ή οποιοδήποτε άλλο είδος ένδικου μέσου μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά μέτρου που είχε ληφθεί στη γαλλική επικράτεια δυνάμει μιας Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας (ΕΕΕ), υπό την προϋπόθεση ότι ένα τέτοιο ένδικο μέσο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί εναντίον αυτού του μέτρου, εάν είχε διαταχθεί στο πλαίσιο εσωτερικής διαδικασίας. Εάν συνέτρεχε λόγος, το μέτρο, που είχε ληφθεί βάσει μιας ΕΕΕ, μπορούσε να προσβληθεί υπό τις ίδιες προϋποθέσεις και σύμφωνα με τις ίδιες διαδικασίες, όπως σε μια αμιγώς εσωτερικής διαδικασίας περίπτωση. Το Δικαστήριο σημείωσε ότι οι διατάξεις του εν λόγω άρθρου επέτρεπαν σε οποιοδήποτε «εμπλεκόμενο πρόσωπο» να ασκήσει τα ένδικα μέσα που θα του ήταν διαθέσιμα στη Γαλλία, εάν το μέτρο που εκτελέστηκε βάσει της ΕΕΕ είχε ληφθεί στο πλαίσιο εσωτερικής διαδικασίας. Συνεπώς, παρέχόταν στους προσφεύγοντες η δυνατότητα να ασκήσουν τα δικονομικά δικαιώματα που θα τους είχαν αναγνωριστεί σε μια αμιγώς εσωτερικής διαδικασίας περίπτωση.

Οι ανωτέρω διατάξεις μετέφεραν στο εθνικό δίκαιο το άρθρο 14 της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ της 3ης Απριλίου 2014 σχετικά με την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (ΕΕΕ) σε ποινικές υποθέσεις, η οποία προέβλεπε ότι τα κράτη μέλη όφειλαν να διασφαλίσουν ότι τα ένδικα μέσα που ήταν ισοδύναμα με εκείνα που ήταν διαθέσιμα σε μια παρόμοια εσωτερική υπόθεση εφαρμόζονταν στα ανακριτικά μέτρα που αναφέρονταν σε μια ΕΕΕ και έπρεπε να ερμηνευθούν υπό το πρίσμα του σημείου 22 της Οδηγίας. Το Δικαστήριο σημείωσε ότι οι διατάξεις αυτές φαίνονταν να συνάδουν με τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη όφειλαν να διασφαλίζουν τη συμμόρφωση με το δικαίωμα σε αποτελεσματική προσφυγή, όπως κατοχυρώνεται στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη διαδικασία έκδοσης και εκτέλεσης μιας ΕΕΕ. Όταν μια ΕΕΕ έχει εκδοθεί με σκοπό τη διαβίβαση αποδεικτικών στοιχείων που βρίσκονταν ήδη στην κατοχή των αρχών του εκτελούντος κράτους μέλους, το ΔΕΕ έχει κρίνει ότι οι αρχές του εκδίδοντος Κράτους δεν έχουν την εξουσία να επανεξετάσουν τη νομιμότητα της ξεχωριστής διαδικασίας μέσω της οποίας το εκτελούν κράτος μέλος είχε συγκεντρώσει τα αποδεικτικά στοιχεία. Λαμβάνοντας υπόψη τις διεθνείς δεσμεύσεις των εμπλεκόμενων Κρατών, το Δικαστήριο απέδωσε καθοριστική σημασία στα ένδικα μέσα που ήταν διαθέσιμα στο εκτελούν Κράτος.

Σύμφωνα με το άρθρο 694-41 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οι προσφεύγοντες θα μπορούσαν να είχαν υποβάλει αίτηση για τον αποκλεισμό των αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν μέσω της εκτέλεσης της ΕΕΕ της 11ης Μαρτίου 2020, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις και σύμφωνα με τις ίδιες διαδικασίες ενός προσώπου που τελεί υπό δικαστική έρευνα στη Γαλλία, υποστηρίζοντας ότι βρίσκονταν σε συγκρίσιμη δικονομική κατάσταση και ότι τα επίμαχα μέτρα ανάκτησης δεδομένων δεν ήταν συμβατά με τις απαιτήσεις του άρθρου 8 της Σύμβασης. Μια αίτηση αποκλεισμού αποδεικτικών στοιχείων θα μπορούσε, επομένως, να υποβληθεί στο Τμήμα Ανακρίσεων, υπό την προϋπόθεση της συμμόρφωσης με οποιεσδήποτε τυπικές απαιτήσεις και προθεσμίες που προβλέπονται από το εσωτερικό δίκαιο. Το Δικαστήριο παρατήρησε, επιπλέον, ότι το συγκεκριμένο ένδικο μέσο δεν απαιτούσε από τους προσφεύγοντες να αυτοενοχοποιηθούν, καθώς η εθνική νομολογία δέχεται ότι τέτοιες αιτήσεις αποκλεισμού αποδεικτικών στοιχείων είναι παραδεκτές όταν υποβάλλονται από άτομα που κατηγορούνται για τη χρήση του EncroChat στη δίκη τους.

Συνεπώς, η κυβέρνηση είχε αποδείξει με πειστικό τρόπο ότι υπήρχε διαθέσιμο ένδικο μέσο για τους προσφεύγοντες, μέσω του οποίου μπορούσαν να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα και την αναλογικότητα της ανάκτησης των δεδομένων και της μεταβίβασής τους στις αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου, ώστε να συμπεριληφθούν ως αποδεικτικά στοιχεία στις ποινικές υποθέσεις τους. Σε κάθε περίπτωση, όταν υπάρχει αμφιβολία για την αποτελεσματικότητα ενός ένδικου μέσου, το ζήτημα πρέπει να εξεταστεί από τα εθνικά δικαστήρια.

Ένα τέτοιο ένδικο μέσο, εφόσον γινόταν δεκτό, θα μπορούσε να οδηγήσει στη διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 8 της Σύμβασης και στον αποκλεισμό, στη Γαλλία, των αποδεικτικών στοιχείων που αποκτήθηκαν μέσω της εκτέλεσης της Ευρωπαϊκής Εντολής Έρευνας. Επιπλέον, το άρθρο D47-1-16 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προέβλεπε ότι το κράτος μέλος που εξέδωσε την εντολή έπρεπε να ενημερωθεί για την ύπαρξη και την έκβαση της σχετικής προσφυγής. Επίσης, το άρθρο 14 παρ. 7 της Οδηγίας απαιτούσε από το εκδίδον Κράτος να λάβει υπόψη του μια επιτυχημένη αμφισβήτηση της αναγνώρισης ή εκτέλεσης μιας ΕΕΕ, σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο. Κατά την άποψη του Δικαστηρίου, τα μέσα έννομης προστασίας που προέκυπταν τόσο από το δίκαιο της ΕΕ όσο και από τις διατάξεις που το μετέφεραν στο γαλλικό δίκαιο έπρεπε να θεωρηθούν κατάλληλα. Δεν υπήρχε κανένα στοιχείο που να υποδηλώνει ότι αυτό το ένδικο μέσο, εάν είχε χρησιμοποιηθεί, θα ήταν αναποτελεσματικό υπό τις συνθήκες της συγκεκριμένης υπόθεσης, καθώς οι διώξεις των προσφευγόντων ήταν ακόμη σε εξέλιξη και τα δικαστήρια του Ηνωμένου Βασιλείου ήταν υποχρεωμένα να λάβουν υπόψη τους οποιοδήποτε πιθανώς ευνοϊκό αποτέλεσμα.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχε διαθέσιμο ένδικο μέσο για τους προσφεύγοντες, μέσω του οποίου θα μπορούσαν να είχαν αμφισβητήσει αποτελεσματικά το μέτρο μεταβίβασης των δεδομένων που λήφθηκαν βάσει της ΕΕΕ της 11ης Μαρτίου 2020, καθώς και το μέτρο ανάκτησης των δεδομένων. Ωστόσο, οι προσφεύγοντες δεν είχαν κάνει χρήση κανενός ένδικου μέσου ενώπιον των γαλλικών δικαστηρίων και δεν είχαν επικαλεστεί κάποιον ιδιαίτερο ισχυρισμό που θα μπορούσε να τους απαλλάξει από αυτή την υποχρέωση. Κατά συνέπεια, τα εθνικά δικαστήρια στερήθηκαν τη δυνατότητα να αναπτύξουν τη νομολογία τους πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα, κάτι που ενδεχομένως θα μπορούσε να ήταν ωφέλιμο και για άλλα άτομα που βρίσκονταν σε παρόμοια ή συγκρίσιμη κατάσταση.

Εν όψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι προσφεύγοντες είχαν στη διάθεσή τους αποτελεσματικό ένδικο μέσο κατά του επίμαχου μέτρου ανάκτησης δεδομένων, με συνέπεια η προσφυγή τους υπό το πρίσμα των άρθρων 6 και 13 της Σύμβασης να κρίνεται ως προδήλως αβάσιμη.

Απαράδεκτη η προσφυγή λόγω μη εξαντλήσεως των εσωτερικών ενδίκων μέσων.